ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

אלע משלים פון
דובנער מגיד

כרך א' – חלק א'

אידיש

129

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"א לפ"ק

אלע משלים
פון דובנער מגיד

געזאמעלט און איבערזעצט פון זיינע
ווערק „אהל יעקב", „קול יעקב", „כוכב
מיעקב", „אמת ליעקב" און „ספר המדות"

פון
תשר״ק

אין צוויי טייל

THE PARABLES OF THE PREACHER OF DOUBNO

Copyright 1925
By ISRAEL J. ZEVIN

Press Work and Binding by Montauk Bookbinding Corp.
194 Greene Street New York, U.S.A.

אינהאַלט פערצייכנים

ערשטער טייל

	זייט
איינלייטונג	11

מעשה׳לעך און אַנעקדאָטען פון דובנער מגיד׳ס לעבען

1. אַ משל אויף א משל	25
2. א קשיא מיט א משל	27
3. דער מלמד און די ציעג	30
4. טרעפט אין ציעל	31
5. קאָנסטאַנטינער מזיקים	33
6. אומזיסט שטראָפט מען ניט	33
7. עד כאן	34
8. פרעמדע פעדערען	38
9. אַ ריכטיגער בעוויז	39
10. דעם שטנ׳ס א גוטער ברודער	41
11. א מזומן לחיי עולם הבא	43
12. קדחת און לויתן	44
13. דריי עזות פנים׳ער	45
14. אַ זיכערע זאך	46
15. אַ נאַר וויים ניט וואָס איהם פעהלט	47
16. זיי האלטען פון שולחן ערוך	47
17. גרויסע סוחרים און קליינע סוחרים	48

דעם דובנער מגיד׳ס משלים

1. פון וועמעס כבוד וועגען?	51
2. געבעטען אויף זיך דעם דלות	55

		זייט
.3	אַן אנדענקען פאר אַן אנדענקען	56
.4	אַ קלוגע עצה	59
.5	אָבקומען מיט רייד	60
.6	כאַטש איין מעלה	61
.7	אלעמעס גלייכען	63
.8	די נאַרען קומט אַ שטראָף	64
.9	אַ שוטה בלייבט א שוטה	66
.10	אַן אָרימאַנ'ס שכל	68
.11	משנה מקום משנה מזל	70
.12	די גרויסשטאָדטיגע	72
.13	צוויי ענונות	74
.14	די פערבלאָנדזשעטע פוהרען	76
.15	גאַנגבארע סחורה	77
.16	די צוויי זייגערס	78
.17	שלאָגען — א רפואה	80
.18	ביידע האָבען זיך געפרעהט	81
.19	א שעהנער מסחר	83
.20	דעם טאַטענ'ס מבינות	84
.21	די שבועה האָט קאַליע געמאכט	87
.22	אויסגעזוכט א שלעכטען צאָהלער	88
.23	אמת'ע טרערען און פאלשע	89
.24	זיך אליין קאַליע געמאַכט	92
.25	די ירושה	94
.26	צוריקגעגעבען דעם משכון	95
.27	מענש און חיה	97
.28	מ'קען די וועלט ניט איבערמאַכען	99
.29	ער זינגט נעבעך	100
.30	א כיטערער גנב	102
.31	פון איילעניש קומט קיין גוטס	104
.32	ווי ווייט און ווי נאָהנט	107

		זייט
33.	דער אָרימאַן מיט'ן זייגערל	109
34.	דער שתדלן	111
35.	ווען הינט בילען	112
36.	אַ שלעכטער סימן	114
37.	דער אָנצוהערענים	115
38.	דער געראָטענער קרוב	117
39.	איין פונקט פערגעסען	119
40.	וואָס האָט ער פון אלטע גליקען?	121
41.	צופיעל איז אומגעזונד	123
42.	ביזט א זינגער, זיי אַ חזן	124
43.	דער זייגערל	125
44.	דער סוד	126
45.	די געווירצטע מאכלים	127
46.	דעם פאָטער'ס תשובה	129
47.	דורך פליים דערגרייכט מען אלעס	130
48.	א גוטער אָנפאנג	131
49.	דער בן מלך וואָס האָט פערגעסען	133
50.	דעם אלמנ'ס ליעבע	135
51.	געהיילט געוואָרען	137
52.	אן אונגעבעטענער גאַסט	139
53.	צווישען פראָסטאַקעס א גאון	140
54.	ער געהט מיט'ן אמת	141
55.	א פאָטער פערגעסט ניט	143
56.	אַז א מלך קומט צוגאַסט	144
57.	די גזלנים קומט א דאַנק	146
58.	צוויי שמחות	147
59.	לא לנו	149
60.	אַ ווארנונג, ניט א שטראָף	150
61.	דער קלוגער דיענער	152
62.	אַ גרויסער בטוח	153

.63	אַ קלוגער סוחר	זייט 154
.64	בעל הבית און בעגליימער	155
.65	די צוויי זיהן	156
.66	געוואַלט זיין זיכער	157
.67	עס העלפט ניט דער כעס	158
.68	ניט זיין פּעקל	159
.69	קיינער צאָהלט ניט פּאָרויס	161
.70	א קלוגע עצה	162
.71	די ווערקצייג	164
.72	אָנגעקליבענע גאַל	165
.73	די שעהנע כלי	166
.74	פאר׳ן קאָנטראקט, נאָכ׳ן קאָנטראקט	168
.75	זיי האָבען זיך געביטען	170
.76	דער ערגסטער רשע	171
.77	פון א גילדען א פערמעגענס	173
.78	א קינד׳ס חכמה	174
.79	ווען א קאַרגער פרעהט זיך	175
.80	אן אָנשטעל פאר דער שטיפמאַמע	176
.81	אַ סחורה פאַר אַ קאַרגען	178
.82	ענטדעקט דעם רשע	179
.83	וואָס האָט איהם וועה געטאָהן	180
.84	אַליין איז די ווייב שולדיג	181
.85	פרעגען קשיות איז אונגעזונד	183
.86	דער דאָקטאָר ווערט אַ מגיד	185
.87	די מרשעת	186
.88	צוקער איז קיין רפואה ניט	188
.89	דער ניגון איז דער עיקר	189
.90	געבליבען ביי דער מרשעת	190
.91	א קלוגער איינפאַל	191
.92	אַריין דורכ׳ן טיהר, אַרויס דורכ׳ן פענסטער	192

		זייט
93.	אַ שלעכטער עסק	194
94.	בעריהמט געוואָרען	195
95.	דער גרעסטער נצרך	196
96.	קיינער איז ניט זיכער מיט זיך	198
97.	שוין אָבגעשפּיעלט די חתונה	199
98.	גאָר אַן אַנדער טעם	200
99.	ניט דערקענט דעם קרוב	202
100.	דעם מלך׳ס כונה	203
101.	די אייגענע נחלה	205
102.	משוגע פאר וואוילטאָג, משוגע פאר נויטה	206
103.	ניט קיין לצנות	208
104.	דער לוין פון גוטסקייט	209
105.	ווייס ניט ווי צו ריידען	211
106.	אָנגעלערנט דעם רב	212
107.	ווען א שלעפּער איז אויך א יחסן	214
108.	אַלט און ניי	215
109.	אַביישפּיעל פון ליעבשאַפט	216
110.	כבוד קאָסט טייער	218
111.	ווענען האָט ער געמיינט?	219
112.	אַרויף און אַראָב	220
113.	עס האָט זיך ניט געלוינט	222
114.	אַ מענש פערגעסט שנעל	223
115.	חרטה אויפ׳ן שידוך	224
116.	ווער דאַרף צאָהלען?	226
117.	דער נאַר מיט׳ן זייגער	229
118.	די שטראָף פון אַ פרעסער	230
119.	דער מיטעל און דער צוועק	232
120.	אַ נאַר טאָהר מען ניט ווייזען קיין האַלבע אַרבייט	235
121.	נעלד פערלוסט און בויכווייטאג	237

	זייט
122. דער אָרימאַן און דער בעל עצה	238
123. ער בעט פאַר'ן צווייטען	240
124. דער זכות פון א זיידען	241
125. מענשען פערגעסען שנעל	243
126. די פרינצליכע קליידער	244
127. האנדעלשאַפט איז ניט פריינדשאַפט	246
128. געוואָלט אויספיהרען בימלעך ווייז	247
129. אַ כבוד וואָס איז אַן אומ'כבוד	248
130. פערכאַפט דעם וועג	250
131. צוגעאיילט דעם מהותן	251
132. אָהן חסרונות איז אויך א מעלה	254
133. זינדיגט און רעדט צו אַנדערע צו זינדיגען	256
134. דער פערטריבענער זוהן	258
135. דער דאָרפסמאַן און זיין אוצר	259
136. די בעלאַגערטע שטאָדט	260
137. דער קלוגער משרת	262
138. ניט איבעראל גילט גרויסקייט	263
139. אַ קבצן ניט קיין בטוח	265
140. בעסער וועניגער און גוט	266
141. אוים יחסן	267
142. דער עיקר האָט געפעהלט	268
143. א שידוך אָבער ניט קיין גלייכער	269
144. דעם מלך'ס מתנות	271
145. צוויי מינים גוטע פריינד	272
146. דער כתב און די קארעטע	273
147. אז אָך און וועה צו דעם כבוד	275
148. ווען מחותנים קריגען זיך	276
149. טעות סוחר	277
150. אַ קנאַפער בטוח	278
151. געבליבען ביים קאַפּיטאַל	279

זייט	
152. וויסענשאַפט איז בעסער פון גאָלד	280
153. דער דאָרפישער למדן	282
154. דער בעל הבית איז איהם געפעלען	284
155. ודע מה שתשוב לשכור	285
156. דער צופיעסטעטער בן יחיד	286
157. צופיעל איז אומגעזונד	288
158. דער אָרימאַן האָט זיך אויסגעפוצט	290
159. די צוויי יונגע ווייבלעך	292
160. פון צוויי איז ער געבליבען איינער	293
161. אַ לעכערדיגער זאַק	294
162. לחם עוני	297
163. הא לחמא און כהא לחמא	298
164. אַ הונגעריגער פרעגט ניט	300
165. שמיץ אַנשטאט צוקערקעס	302
166. דער בלינדער	303
167. אַ גוטער תלמיד	304
168. דער שלעכטער ביישפיעל	306
169. צוויי געסט ביי איין טיש	307
170. אַן אָנזעצער אָהן מזל	308
171. אַ בעווייז פון אַ בדחן	311
172. די בעסטע עצה	313
173. צונומען די הויז	314
174. דער ערשטער און דער לעצטער	315
175. דעם אָרימאַנ'ס אַפעטיט	316

א י י נ ל י י ט ו נ ג.

דער דובנער מגיד איז ניט נאָר געווען גרויס אלס לעהרער און מאָראַל פּריידיגער, נאָר אויך אלס שאַפער פון דעם מגיד'ישען משל, וועלכער איז שפּעטער ביי אידען געוואָרען שטאַרק פּאָפּולער. ניט נאָר אלס מוסר זאָגער האָט ער געדיענט דעם אידישען פאָלק, נאָר אויך אלס טרייסטער אין גלות, דען זיינע קלוגע, שאַרפזיניגע משלים, מיט זייער האַרציגען הומאָר, האָבען געבראַכט פרייד און פערגעניגען צו אלע אידישע הערצער, צו יונג און אַלט, צו אָרים און רייך, צום גרויסען למדן אַזוי ווי צום פּשוט'ן בעל מלאכה. אלע האָבען הנאה געהאַט פון דעם דובנער מגיד'ס משלים. אלע האָבען זיך געקוויקט מיט זיינע שעהנע מעשה'לעך וועלכע ער האָט געשאַפען מיט זיין גרויסען טאַלאַנט, מיט זיין טיעפען אריינבליק אין לעבען, מיט זיין שאַרפען חוש צו זעהן און פערשטעהן די מענשען מיט זייערע מעלות און חסרונות, מיט זייערע חכמות און נאַרישקייטען.

פון אלע גרויסע לייט פון זיין דור און פון פריהערדיגע דורות האָט דער דובנער מגיד געהאַט דעם פּאַרצוג וואָס ער איז געווען דער ב ע ל י ע ב ט ע ס ט ע ר. שוין איבער הונדערט מיט צוואַנציג יאָהר אַז ער איז טויט און עד היום לעבט נאָך זיין פּאָפּולאַריטעט צווישען די גרויסע אידישע פאָלקסמאַסען. זיינע משלים ווערען דערצעהלט און איבערדערצעהלט. זיי געהען נאָך אַרום פון מויל צו מויל, אַזוי ווי אין דער צייט וואָס ער האָט געלעבט. מגידים און דרשנים געברויכען נאָך זיינע משלים אין זייערע מוסר רעדען, און

ווי נאָר דער עולם הערט דעם נאָמען „דער דובנער מגיד“, אזוי ווערען אָנגעשטעלט מויל און אויערען, די פּנים׳ער שמייכלען, די אויגען לייכטען, און יעדער איינער זוכט ניט צו פערלירען א וואָרט פון דעם משל.

דער משל איז א פּאָעטישע פאָרמע וואָס איז זעהר אלט ביי אידען. די אלטע אידישע דיכטער האָט מען גערופען „מושלים“, משלים מאכער. משלים ווערען צוטיילט אין צוויי קאטעגאָריען: פאבלען און פּאראבעלען. דער פאבעל איז א מעשה וועגען חיות, ווי פויגלען, פוקסען, וועלף, לייבען, וואָס האָבען כלומר׳שט גערעדט און געטאָהן זאכען, און אין דעם וואָס ווערט דערצעהלט וועגען די חיות אָדער די עופות, צייגט מען אָן א מוסר השכל פאר׳ן מענשען. דער פּאראבעל איז א מעשה וועגען מענשען גופא און איז ערשטענס א שעהנע מעשה מיט א מאָראל אין זיך אליין, און דערצו דיענט עס אלס מוסר השכל פון אנדערע מענשען, אָדער פאר די בעציהונגען פון דעם מענשען צו גאָט.

די משלים פון דעם דובנער מגיד זיינען אלע פּאראבעלען. ער האָט זיי גענומען פון ריכטיגען לעבען, פון דעם לעבען און די פיהרונגען פון לעבעדיגע מענשען. דארום האָבען די משלים פון דובנער מגיד אן אונשאצבארען היסטאָרישען און עטנאָגראפישען ווערטה. די מעשיות וואָס ער דערצעהלט אונז, גיבען אונז א קלאָרען בעגריף ווי אונזערע עלטערען האָבען געלעבט אין ליטא און אין פּוילען, אין דער צייט ווען אין דייטשלאנד האָט אָנגעהויבען זיך צו בעווייזען דער ערשטער צייכען פון א נייעם לעבען פאר אידען אונטער די פיהרערשאפט פון מאָזעס מענדעלזאָהן, און אין ווילנא האָט די גרויסע ליכט פון תורה, אין האנד פון ווילנער גאון, בעלויכטען דעם גאנצען אידישען גלות. מיר זעהען פאר זיך ווי לעבעדיג די ראשי הקהל, די פּרנסים, די מלמדים און זייערע בעהעלפערס, די בעלי עגלה און די אכסניות, די זיידענע יונגע־לייטלעך און די סוחרים וואָס האנדלען מיט

ליפּציג, ישוב׳ניקעס און אַרענדאַרען, תקיפים און אַנזעצער, משרתים, לעהר־אינגלעך, בעלי בתים, שמשים, שדכנים, חתנים, כלות, מחותנים... זיי לויפען פאַרביי אונז אין גאַנצע גרופּען דיזע גלות־טיפּען, וואָס זיינען שוין כמעט אַלע פערשוואונדען, אַבגעווישט פון דער ערד און פערגעסען. ווער ווייס, אויב אין פופציג יאָהר ארום וועט נאָך זיין וועד עס זאָל וויסען וואָס עס איז אַן אַרענדאַר, א ראש הקהל, א פּרנס חודש, אַדער א בעהעלפער?

פאַר דעם צוקינפטיגען היסטאָריקער זיינען די משלים פון דובנער מגיד א רייכער מאַטעריאַל. דער דובנער מגיד האָט דעם גרעסטען טייל פון זיינע משלים, אַדער פּאַראַבעלען, פערפאַסט מיט דעם צוועק צו ערקלערען די מיינונג פון שווער־רע אַדער ניט גאַר דייטליכע פּסוקים אין תנ״ך, אָבער צו דער זעלבער צייט ענטהאַלט יעדער משל אין זיך אַליין א שעהנע מאָראַל, אַדער א קריטיק אויף מענשען און אויף זייער אַרט לעבען.

*

זעהר וועניג איז בעוואוסט פון דעם לעבען פון דיזען גרויסען מאַן. מיט גרוים מיה איז מיר געלונגען צוזאַמענ־שטעלען דיזע קורצע ביאָגראַפיע פון דעם ביסעל מאַטעריאַל וואָס איך האָב אויסגעזוכט אין פערשידענע ספרים, און אין דער הקדמה וואָס דעם דובנער מגיד׳ס תלמיד ר׳ אברהם בערוש פלאהם האָט געשריבען צו זיין רבי׳ס ווערק „ספר המדות".

דער דובנער מגיד, וועמעס פולער נאָמען איז געווען ר׳ יעקב קראַנץ, איז געבוירען געוואָרען אין זעטיל, ווילנער גו־בערניע, אין יאָהר תק״א (1741). דער ריכטיגער טאָג און חודש פון זיין געבורט איז אונבעקאַנט. ער האָט געשטאַמט פון א לאַנגע קייט רבנים און גאונים, הן פון זיין פאָטער׳ס און הן פון זיין מוטער׳ס צד. זיין פאָטער הרב ר׳ זאב איז געווען רב אין זעטיל און ביז זיין אַכטצעהנטען יאָהר האָט

ר׳ יעקב געלערנט ביי זיין פאטער. דאן איז ער געפאהרען אין מעזריטש און דארט געלערנט אין בית מדרש. ער האט באלד בעקומען א גרויסען נאמען אין שטאדט, און יעדען טאג פלעגען זיך ארום זיין טיש קלייבען לומדים צו הערען פון איהם חדושי תורה, וועלכע ער פלעגט מישען מיט קלוגע ווערטלעך און משלים. און אז די בעלי בתים פון שטעדטעל האבען געזעהן די גרויסע אייגענשאפט פון די מענשען וואס שטופען זיך צו הערען דעם יונגען ר׳ יעקב, האבען זיי איהם גענומען בעטען, אז ער זאל ארויפגעהן זאגען זיינע חדושים אויף דער בימה, אום אלע זאלען איהם קענען הערען, און דאס איז געווען דער אנפאנג פון זיין גרויסע קאריערע.

נאך זיינע צוויי אדער דריי ערשטע דרשות פאר׳ן עולם האט מען איהם אויפגענומען אין מעזריטש אלס שטאדט־מגיד און ער האט דעם אמט אנגעהאלטען צוויי יאהר. נאכ־דעם האט מען איהם צוגענומען פאר א מגיד אין זאלקאווא, און פון דארט האט מען איהם צוגענומען אין דובנא, וואו ער איז אבגעווען גאנצע אכטצעהן יאהר, און וואו ער האט זיך געמאכט זיין גרויסען נאמען. דורך יענער צייט האט ער בעקומען דעם נאמען „דער דובנער מגיד“. ער איז נאכ־דעם געווען מגיד אין פערשידענע שטעדט, אבער ער איז אלץ געבליבען ביי זיין נאמען „דער דובנער מגיד“, און מיט דעם נאמען קענען איהם אלע אידען עד היום, הונדערט און צוואנציג יאהר נאך זיין טויט.

ער איז געווען דער איינציגער אין זיין פאך. א רעד־נער מיט א גרויסען אראטארישען טאלאנט און א דיכטער פון הויכען ראנג. זיינע משלים זיינען א רייכער בייטראג צו דער אידישער ליטעראטור. ווען דער דובנער מגיד איז געווען אין בערלין, איז איהם געקומען הערען מאזעס מענ־דעלזאהן, און דער גרויסער פילאזאף איז אזוי ענטציקט גע־ווען פון דעם גרויסען מגיד און פון זיינע משלים דאס ער האט איהם גערופען „דער אידישער עזאפ.“

הגאון רבי אליהו, בעקאנט אלס „דער ווילנער גאון", איז געווען איינער פון ר' יעקב'ס פערעהרער. ער פלעגט צו איהם שרייבען ידידות בריוועלעך און ביי א געלעגענהייט איהם איינלאדען צו זיך, אין ווילנא, מיט איהם צו פער־ברייגגען. איינמאל, נאכדעם ווי דער ווילנער גאון איז אויפ־געשטאנען פון א שווערע קראנקהייט, האט ער געשריבען צום דובנער מגיד: „אספרה נא לידידי כעל גמולת שגמלני ד', ברב טבו חלץ נפשי מתחלואות קשות, הפליא לעשות עמדי. יבוא ידידי לביתי ואל יאחרו פעמיו, לשוב רוחי ולהשתעשע אתי..." (איך וויל דערצעהלען מיין פריינד פון די גרויסע גוטעס וואס דער אייבערשטער האט מיט מיר געטאהן. ער האט מיך גערעטעט פון א שווערע קראנקהייט, גרויסע וואונ־דער האט ער מיר געטאהן. זאל מיין פריינד קומען צו מיר אהיים, און זאל ער זיך ניט פערשפעטיגען צו ערקוויקען מיין גייסט און זיך צו אמוזירען מיט מיר.)

וועגען די פריינדשאפט צווישען דעם גאון און דעם מגיד געהען ארום פערשידענע שעהנע אנעקדאטען, וועלכע דער לעזער וועט געפינען אין אנפאנג פון דער זאמלונג. זיי ציי־גען אז דער מגיד האט זיך געפיהלט גאנץ היימיש אין דער געגענווארט פון גאון און האט זיך ערלויבט צו מאכען שפא־סען אויף זיך אליין, ווארשיינליך אום צו מאכען דעם גאון פיהלען גוט. עס ווערט דערצעהלט אז איינמאל האט דער דובנער מגיד פירגעהאלטען דעם ווילנער גאון וואס ער זיצט אימער פערמאכט אין זיין צימער, אבגעזונדערט פון דער וועלט. ער האט אזוי געזאגט: „א קונץ איז דאס צו זיין אזוי בעריהמט, ווען איהר פערשפארט זיך בחדרי חדרים, אבגעזונדערט פון מענשען, און צייגט זיך זעלטענס פאר'ן עולם. איהר האט בעדארפט ארומפאהרען און ארומוואנ־דערען אזוי ווי איך, זיך מישען מיט אלערליי מענשען, זיי זאלען אייך זעהן און ריידען מיט אייך, אט דאן אז איהר וואלט געקענט זיין בעריהמט וואלט עס טאקע געווען א קונץ!"

דאַרויף האָט דער גאון גלייכגילטיג געענטפערט:
„נו, בין איך ניט קיין קונצענמאַכער..."

טראָץ זיין גרויסקייט און פּאָפּולאַריטעט האָט דער דוב־נער מגיד געלעבט אין אָרימקייט און אין דחקות. זיינע ספרים זיינען פערקויפט געוואָרען אין די צעהנדליגע טויזענדער. פערלעגער האָבען פון זיי געמאַכט פערמעגענס, אָבער די ווערק זיינען געדרוקט געוואָרען ערשט נאָך זיין טויט און ער האָט גאָרניט גענאָסען פון די פרוכט פון זיין גלענצענדע שאַפונג.

אויסער זיינע מגידות איז ער אויך געווען ראש ישיבה פון זיין שטאָדט און האָט ערצויגען א גרויסע צאָהל תלמידים. זיין לערנען גמרא איז געווען זעהר אינטערעסאַנט. די שווערסטע זאכען פלעגט ער ערקלערען מיט א משל. פאַר זיין טויט האָט ער דערצעהלט אז זייט ער איז געוואָרען אכט־צעהן יאָהר אלט, האָט ער קיינמאָל ניט געשלאָפען לענגער ווי ביז האַלבע נאכט, און נאָכדעם פלעגט ער אויפשטעהן און לערנען. ער האָט געלעבט דעם לעבען פון א צדיק מיט טבילה יעדען טאָג, און די תפילין פלעגט ער ניט אויסטאָהן ביז נאָך מנחה. ביים דאַווענען פלעגט ער שטעהן מיט'ן פנים צום וואנד, און אזוי ווי ער איז געווען א הויכער מאַן און א בעל בשר, פלעגט ער זיך איינבויגען אין דרייען און פלעגט אזוי אָבשטעהן דעם גאַנצען דאַווענען. זיין בענקעל איז אימער געווען נאס פון טרערען, און ער פלעגט פערגיסען טייכען טרערען אפילו שבת און יום טוב. גאַנץ אָפט פלעגט ער אין מיטען לערנען זיין שיעור צוגעהן צו זיין שטענדער אויף וועלכען עס איז געלעגען א סדור מיט א תהלים און ער פלעגט אָבזאָגען עטליכע קאַפּיטלעך תהלים מיט גרויס גע־וויין.

קיינער האָט ניט געוואוסט די אורזאכע פון דעם וויי־נען. עס איז פאַר אלעמען געווען א געהיימניס וואָס קיינער האָט ניט געקענט ערקלערען. מען האָט געפיהלט אז אין זיין

לעבען איז דאָ עפּעס טראַגישעס. ערשט נאָך זיין טויט איז דער סוד ענטדעקט געוואָרען. דער שמש, וועלכער איז געווען דער איינציגער וואָס האָט געוואוסט דעם סוד, האָט דערצעהלט, אז דער מגיד האָט איהם מיט יאָהרען פריהער אָנגעזאָגט דאָס ער זאָל איהם געבען צו וויסען יעדען מאָל ווען אין שטאָדט איז דאָ איינער וואָס ליידעט פון אן אונגליק, אָדער וואָס איז קראַנק, אום ער זאָל קענען מתפלל זיין פאַר איהם, און יענער זאָל גאר ניט וויסען פון דעם.

*

איינמאָל, שבת, איז ר' יעקב געשטאַנען אויף דער בימה און געדרעדט. די שוהל איז געווען פול געפּאַקט מיט אן עולם וואָס האָט געשלונגען זיין יעדען וואָרט. פון זיין מויל האָבען זיך געשאָטען פּערל, ליכטיגע געדאַנקען, וואָס האָבען זיינע צוהערער פערטראָגען אין די העכערע וועלטען, דאָרט וואו די מלאכים זינגען שירה און נשמות פון צדיקים שפּיגלען זיך אין דעם גלאַנץ פון דער שכינה. ר' יעקב אליין האָט זיך געפיהלט פנים אל פנים מיט דער מרכבה, און פּלוצלונג האָט ער געהערט אויף זיך א קטרוג פון דעם שטן פאַר די פמליא של מעלה . . . ער האָט נאָכגעזוכט זיינע מעשים און האָט אין זיך קיין זינד ניט געפונען, אָבער ער האָט געפיהלט אז ער איז ארונטער פון זיין מדרגה און ער איז ניט מעהר וואָס ער איז געווען . . . ער האָט זיך געטראַכט אז ווארשיינליך איז דאָס א שטראָף פאַר א קליינע עבירה, פון יענע עבירות „שאדם דש בעקביו" — וואָס דער מענש בעגעהט און בעמערקט גאָר אליין ניט וואָס ער טוהט. און אום צו פערריכטען זיין פעהלער האָט ער אויף זיך גענומען גלות . . . ער האָט פאַר א צייט ארומגעוואַנדערט איבער דער וועלט ווי א פּשוט'ער אָרימאַן, געהענדיג פון שטעטעל צו שטעטעל, בעהאַלטענדיג זיין נאָמען און זיין גרויסקייט, געליטען דחקות און ערנידערונג, ביז ער האָט געפיהלט אז זיין זינד איז שוין אָבגעווישט געוואָרען.

וועגן דיזער גלות־צייט זיינען דאָ פיעלע מעשה׳לעך. גאַנץ אָפט פלעגט איהם אויסקומען צו הערען אנדערע מגידים וואָס זאָגען איבער זיינע משלים און דערמאָנען אפילו נים פון וועמען זיי האָבען דאָס גענומען. דיזע מעשה׳לעך וועט דער לעזער געפינען ווייטער אין דיזער זאַמלונג.

דער דובנער מגיד האָט אין זיינע דרשות קיינמאָל נים נעשראָקען זיינע צוהערער מיט גיהנום. ער האָט געהאַט זיין אייגענע רעליגיעזע פילאָזאָפיע, וועלכע ער ערקלערט אויף א מייסטערהאַפטען אופן אין זיין „ספר המדות". א מענש דאַרף זיין גוט און פרום, נים צוליעב דעם אז ער זאָל אויסמיידען א שטראָף אויף יענער וועלט און זאָל קריגען א שכר, א בעלוינונג, נאָר עס איז זיין פפליכט צו זיך אליין צו זיין גוט און פרום, היטען די ריינקייט פון זיין נשמה, אָדער געוויסען, גראַדע אזוי ווי ער היט די ריינקייט פון זיין קער־פער און זיינע קליידער. יעדער מענש מוז שטרעבען צו „ה ש ל מ ו ת", פאָלקאָמענהייט, און א מושלם, א פאָלקאָ־מענער מענש איז נאָר דער וואָס היט די גאַנצקייט פון זיין נשמה, אזוי ווי די גאַנצקייט פון זיין גוף.

ווען ער פלעגט אָנקומען אין א שטאָדט, פלעגט ער רייד־דען מעהר ווי איין מאָל. זיינע ערשטע דרשות זיינען געווען פול מיט זיין געוואוינליכען וויץ און הומאָר, וואָס פלעגט ברייגען דעם עולם אין א יום טוב׳דיגער שטימונג. ער איז געווען א טרייסט און אן ערקוויקונג פאַר אלע הערצער. אָבער זיין אָבשיידס רעדע איז שוין געווען פון אן אנדער סאָרט. אין דעם פלעגט ער זאָגען מוסר און וועקען די הערצער פון אידישע קינדער, אז זיי זאָלען זיך אומקעהרען צו זייער פאָ־טער אין הימעל. מיט דיזע רעדע פלעגט ער אזוי ריהרען די הערצער פון זיינע צוהערער דאָס זיי פלעגען פערגיסען טייך־כען טרערען.

איינמאָל איז דער דובנער מגיד געקומען קיין יאראָס־לאוו. דער דאָרטיגער רב ר׳ הירש וואָהל, בעקאַנט אלס ר׳ הירש מייצעס, האָט דעם מגיד צוגענומען צו ז י ך אין הויז,

האָט איהם אָבגענעבען אַ צימער וואו ער זאָל קענען זיצען רוהיג און לערנען אונגעשטערט. די גאַנצע צוויי אָדער דריי וואָכען וואָס ער האָט דאָרט געדענקט צו פערבלייבען. ביי דעם רב איז געווען אַן איידים אויף קעסט, ר׳ יעקב אורינ־שטיין, וועלכער איז שפּעטער געווען רב אין לעמבערג. דער איידים האָט געהאַט אַ חבר, ר׳ הערשעלע, וועלכער איז שפּע־טער געווען רב אין באַנהאַרד. דער איידים מיט זיין חבר האָבען פיעל פערבראַכט צוזאַמען מיט דעם דובנער מגיד און יעדען מאָל וואָס ער האָט גערעדט אין שוהל, פלעגען זיי מיט איהם מיטגעהן, איהם הערען. ווען ער האָט געדאַרפט זאָגען זיין לעצטע דרשה, האָט ער געזאָגט צו די צוויי יונגע לייט: „היינט איז בעסער אַז איהר זאָלט ניט געהן מיך הערען. אַז עבירה די צייט וואָס איהר צורייבט פון לערנען.“ און ווען זיי האָבען איהם געפרעגט, וואָרום גראָדע דיזען מאָל וויל ער ניט אַז זיי זאָלען איהם געהן הערען, האָט ער זיי דערצעהלט, אַז מיט זיין לעצטער דרשה מאַכט ער אימער דעם עולם צו וויינען, און אַזוי ווי די צוויי יונגע לייט האָבען שוואַכע הער־צער, וויל ער זיי פערשפּאָרען דעם וויינען. די צוויי יונגע לייט האָבען זיך צולאַכט און געזאָגט: „האָט קיין מורא ניט, רבי, מיר וועלען ניט וויינען.“ וואָס ווייטער איז געווען וועט־לען מיר איבערגעבען די רייד פון ר׳ יעקב אורינשטיין, וועל־כער האָט עס דערצעהלט צו ר׳ אברהם בערוש פלאַהם, אַ תלמיד פון דובנער מגיד.

„ווי נאָר דער דובנער מגיד איז אַרויף אויף דער בימה און איך האָב אַ קוק געטאָהן אויף זיין פנים, האָט אין מיר אָנגעהויבען צו ציטערען יעדעס גליעד און האָב זיך באַלד צוואוויינט. מיין חבר האָט זיך אָבער איינגע׳עקשנ׳ט און האָט זיך איינגעהאַלטען פון וויינען אַ גאַנצע פערטעל שטונ־דע, אָבער נאָכדעם האָט ער אַזוי שטאַרק זיך צואוויינט, דאָס ער איז געוואָרען געפעהרליך קראַנק, וויל ער איז טאַקע געווען אַ זעהר שוואַכער מענש.“

זיינע לעצטע פופצעהן יאהר האָט דער דובנער מגיד געלעבט אין זאמאָשץ. דאָרט איז ער נפטר געוואָרען י"ז טבת, תקס"ה (18טען דעצעמבער 1804). אויף זיין מצבה געפינט זיך פאָלגענדער אויפשריפט:

יבא יעקב שלם לפק
הדרשן הגדול המפורסם
אשר שמעו הלך בכל המדינות
לפניו לא היה ואחריו
לא יקום כמהו איש
אשר רוח אלהים דובר בו
מ"ו ר' יעקב מגיד מ'
דפה בן מ"ו ר' זאב ז"ל

יעקב מגיד

ווי פריהער געזאָגט, האָט דער דובנער מגיד ניט דער־לעבט אליין צו זעהן זיינע ווערק אין דרוק. ער האָט אפילו ניט געקענט האָפען אז זיינע שריפטען וועלען אמאָל זיין גע־דרוקט. זייענדיג אימער פערנומען מיט לערנען און מיט זאָ־גען און מיט נסיעות איבער דער וועלט, האָט ער ניט גע־קענט געפינען די צייט צו ברייגגען זיינע שריפטען אין אָרד־נונג. די ארבייט איז געפאלען אויף זיין תלמיד ר' אברהם בערוש פלאהם, וועלכער איז אליין אויך געווען א גרויסער מגיד און דערצו האָט ער געהאט א פליסענדע פעדער מיט אן אנגענעהמען סטיל. ער האָט זיין רבי'ן געשעצט זעהר הויך און מיט זעלטענע טרייהייט און איבערגעבענהייט האָט ער זיך גענומען צו ברייגגען זיין רבי'ס שריפטען אין אָרד־נונג און זיי ארויסגעבען אין בעזונדערע ווערק.

די ארבייט איז געווען אַן אונגעהויער שווערע. דער „ספר המדות", וועלכער איז א נייער „חובות הלבבות", איז

געוועז די איינציגע ווערק וועלכע דער דובנער מגיד האָט צו־זאַמענגעשטעלט אין אָרדנונג. די איבעריגע שריפטען זיינע זיינען בעשטאַנען פון צוואָוואָרפענע בויגעלעך פּאַפּיער, פון פערשידענע גרוים, אָהן אָרדנונג, די מייסטע פון זיי פער־שריבען בלויז מיט קורצע נאָטיצען, דאָס נאָר דער וואָס האָט דעם מגיד פיעל געהערט ריידען און איז געוועזן בעקאַנט מיט זיינע משלים און דרשות האָט זיי געקענט פערשטעהן. און דאָס איז געוועזן זיין תלמיד ר׳ אברהם בערוש פלאהם. ער האָט מיט גרויס פלייס, מיט איבערנאַטירליכע ענערגיע און מיט פּשוט׳ע מסירת נפש די גרויסע ארבייט פערענדיגט אין א משך פון עטליכע יאָהר. ווען ניט דיזער טרייער תלמיד וואָלט דער גרויסער אוצר אין גאַנצען פערלאָרען געגאַנגען. און נאָר איהם האָבען מיר צו פערדאַנקען וואָס דיזער פאָלקס אוצר איז געראַטעוועט געוואָרען פון דער פערגעסענהייט.

די משלים וואָס געפינען זיך אין דיזער זאַמלונג זיינען אַרויסגענומען פון די פאָלגענדע ווערק פון דובנער מגיד:

1. „אהל יעקב“, דרשות אויף חמשה חומשי תורה.
2. „כוכב מיעקב“, דרשות אויף די הפטורות.
3. „קול יעקב“, דרשות אויף די חמש מגלות.
4. „אמת ליעקב“, דרשות אויף דער הגדה.
5. „ספר המדות“, איבער מאָראַל און עטהיק.

אין דער זאַמלונג זיינען אויך אריינגעגעבען געוואָרען א סך משלים פון דעם דובנער מגיד, וואָס זיינען דערמאַנט אין די ווערק פון אַנדערע מגידים, וואָס האָבען געלעבט אין זיין צייט און אויך אַזעלכע משלים וואָס געהען אַרום בעל פה צווישען פאָלק. צו יעדען משל איז צוגעגעבען געוואָרען דער נמשל. עס זיינען דאָ אָבער א סך משלים וואָס ווערען ווידערהאָלט אין זיינע ספרים עטליכע מאָל, און יעדען מאָל מיט אַן אַנדער נמשל. אין אַזעלכע פאַלען האָב איך אויס־געקליבען דעם נמשל וועלכער איז מיר אויסגעקומען צו זיין לייכטער פאַר׳ן לעזער. אין א צאָהל משלים האָב איך גע־געבען בלויז דעם עטהישען מוסר השכל, ווייל דער נמשל איז

צו לאנג וואס פערציהט זיך מיט דרשות אויף פסוקים, און דאס וואלט געווען א גרויסע אנשטרענגונג פאר'ן לעזער. דער צוועק פון דיזער ארבייט איז געווען צו געבען די אי־דישע מאסען א פאפולערע ווערק, א דבר השוה לכל נפש.

ביי דער געלעגענהייט וויל איך אויסדריקען מיין איניגסטען דאנק צו מיין ליעבע פרוי צפורה בת הרב ר' מיכל דוד בערמאן, פאר איהר גרויסע לייסטונג צוזאמענשטעלען מיינע מאנוסקריפטען אין ארדנונג און אויסמאכען דעם אינהאלט פערצייכנים.

ישראל י. זעווין (תשר"ק).

ניו יארק, כ' סיון, תרפ"ה.

מעשה׳לעך און אנעקדאָטען
פון דובנער מגיד׳ס לעבען

1

אַ משל אויף אַ משל

מען האָט אַמאָל דעם דובנער מגיד געפרעגט: פאַר וואָס האָט דער משל אַזאַ קראַפט, דאָס ער מאַכט אויף א מענשען א שטאַרקע ווירקונג. האָט דער דובנער געזאָגט: „איך וועל דאָס אייך ערקלערען מיט אַ משל“.

און דאָס איז דער משל, וואָס ער האָט דערצעהלט:

דער אמת איז אַמאָל אַרומגעגאַנגען אין גאַס הויל נאַקעט, ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט, האָט איהם קיין מענש אין הויז ניט געוואָלט אַריינלאָזען. ווער עס פלעגט איהם בעגעגענען, פלעגט פון איהם ענטלויפען מיט שרעק... אַזוי ווי דער אמת געהט אַרום אין בי־טערע צרות, טרעפט איהם אָן דער משל. און דער משל איז געווען פערפוצט אין שעהנע קליידער פון פרעכ־טיגע פאַרבען. פרעגט דער משל: „זאָגט מיר, ר׳ קרוב, וואָס דרעהט איהר זיך אַרום איבער די גאַסען, אַזוי דערשלאָגען?“ ענטפערט דער אמת: „שלעכט, ברודער, איך בין שוין אַלט, זעהר אַלט, און קיינער וויל מיך ניט קענען“. זאָגט דער משל: „ניט דערפאַר וואָס דו ביזט אַלט האָבען מענשען דיך ניט ליעב, אָט בין

איך אויך זעהר אַלט, און פון דעסטוועגען וואָס עלטער איך ווער אַלץ מעהר ליעב האָבען מיך די מענשען. נאָר איך וועל דיר פערטרויען אַ סוד וועגען די לייט. זיי האָבען ליעב אַז יעדע זאַך זאָל זיין אויסגעפּוצט און אַ ביסעל פערשטעלט. איך וועל דיר לייהען אַזעלכע קליידער ווי מיינע און דו וועסט זעהן אַז מענשען וועלען דיך אויך ליעב האָבען."

דער אמת האָט געפאָלגט די עצה און זיך פערפּוצט אין דעם משל'ס קליידער. זייט דאַן געהען אמת און משל האַנד אין האַנד און מענשען האָבען זיי ביידען ליעב.

2

אַ קשיא מיט אַ משל און אַ תירוץ מיט אַ משל

ווען דער דובנער מגיד איז איינמאָל געקומען צו גאַסט צום ווילנער גאון, האָט איהם דער גאון געפרעגט, ווי לאַנג עס נעהמט איהם צו מאַכען אַ משל. האָט דער דובנער גע־ענטפערט: „זאָגט מיר אַ פּסוק און איך וועל אייך פרעגען אַ קשיא מיט אַ משל און וועל אייך די קשיא אויך פערענט־פערען מיט אַ משל". איז ביי זיי געבליבען, אַז זיי זאָלען אויפמישען אַ סדור, וואָס איז געלעגען אויפ'ן טיש, און אויף וואָס פאַר אַן אָרט דער גאון וועט אָנצייגען וועט דער מגיד פרעגען מיט אַ משל און ענטפערען מיט אַ משל.

מען האָט אויפגעמישט דעם סדור און דער גאון האָט אָנגעצייגט אויף די ווערטער „עננו כמו שענית לאברהם אבינו בהר המוריה" — עס הייסט, אידען בעטען דעם אייבערשטען אַז ער זאָל ענטפערען זייער געבעט, אַזוי ווי ער האָט גע־ענטפערט די תפלה פון אברהם אבינו אויפ'ן באַרג מוריה.

„אָט דאָ ווילט זיך גלייך פרעגען אַ קשיא", האָט דער דובנער מגיד אָנגעהויבען. „אַמאָל איז אין אַ שטעדטעל גע־ווען אַ קרעמער. האָט ער געהאַט צוויי קונדען, וואָס פלעגען ביי איהם קויפען סחורה. איינער איז געוועזן דער גביר פון שטאָדט, דער אַנדערער איז געוועזן אַן אָרימאַן, אַן אביון. איינמאָל מאַכט זיך, אַז דעם גביר'ס טאָכטער האָט חתונה, און ווי דער שטייגער איז, שיקען דאָך אַלע מתנות. נעהמט דער קרעמער און קויפט אַ טייערע כלי פאַר פופציג רובעל און שיקט עס אַריין צום גביר אין הויז. אַ קורצע צייט שפּעטער מאַכט דער אָרימאַן אויך חתונה אַ טאָכטער. וואָס

זאָל איהם דער קרעמער שיקען? מסתמא נים אַזאַ געהויי־
בענע מתנה — פאַר אַ צוויי, אדער דריי רובעל. גענוג פאַר
אַן אָרימאַן. דער אָרימאַן נעהמט זיך דאָס צום האַרצען.
ער קען זיך נים איינהאַלטען און געהט צום קרעמער מיט
אַ טענה: „ס'טייטש! יענער איז אַ גביר אדיר, וואָס האָט
אַל־דאָס גוטס, שיקסטו איהם אַריין אַ מתנה פאַר פופציג
רובעל, און מיר — אַזאַ קליינינקייט!" דער קרעמער איז
געוואָרען אויסער זיך פון דעם אָרימאַן'ס חוצפה און ער
האָט איהם געענטפערט: „דו קבצן, דו שלעפער! דו האָסט
נאָך טענות צו מיר? דער גביר גיט מיט אַזוי פיעל צו לייזען.
אַז איך האָב פון איהם כמעט אַ האַלבע פּרנסה. אָבער פון
דיר וואָס לייז איך? פאַר אַ האַלבען הערינג, פאַר אַ קווער־
טעלע קעראָסין, פאַר אַ גראָשען שוועבעלעך. און דאָס אויך
מוז איך דיר אָפט געבען אויף באָרג און עס קומט מיר אָן
מיט יסורים אויפצומאָהנען. קענסטו זיך גלייכען צום נגיד?"
און דאָס איז אַ קשיא אויף אונז אידען. ווי האָבען מיר די
חוצפה צו בעטען פון רבונו של עולם, ער זאָל אונז ענטפערען
אַזוי ווי ער האָט געענטפערט אברהם אבינו? פון אברהם
אבינו האָט דאָך דער אייבערשטער זעהר פיעל געלייזט:
אַ סך מצוות און מעשים טובים. אָבער מיר זיינען דאָך אַזוי
אָרים אין מעשים טובים, אונזער לייזונג בעשטעהט פון אַ
קאַפּיטעל תהלים, פון אַ קדושה, אַ ברכו, און אָפטמאָל פער־
בלייבען מיר בעלי חוב און זעצען אַן אויך אויף דעם . . .

„איז דאָך טאַקע אַ קשיא. און יעצט וועל איך די
קשיא פערענטפערען אויך מיט אַ משל.

„אַמאָל איז געווען אַ ישוב'ניק, איז ער געווען אַ זעהר
פּראָסטער מענשעל, אַן עם הארץ, אַ גראָבער יונג. ער האָט
אָבער געהאַט אַ סך געלד, האָט ער זיך געוואָלט איינקויפען
אין יחוס. און אַזוי ווי ער האָט געהאַט אַ זוהן מיט אַ
גוט קעפּעל, האָט ער איהם אָוועקגעשיקט אין שטאָדט צו
לערנען אין דער ישיבה. דער אינגעל איז געווען אַ מתמיד

און האט בעקומען א שם פאר דעם גרעסטען למדן איז דער ישיבה. עטליכע יאהר שפעטער איז דער ראש ישיבה גע־שטארבען. האט מען גענומען טראכטען וועגען אן אנדערען, וואס זאל פארנעהמען זיין פלאץ. האט מען גענומען ריידען פון יענעם תלמיד, דעם וואויל־לערנער, דעם זוהן פון דעם רייכען ישוב'ניק. עס האבען זיך אבער געפונען געגנער, וואס האבען גע'טענה'ט, אז עס פאסט זיך ניט צו מאכען פאר א ראש ישיבה א זוהן פון אזא גראבען יונג. האט איינער פארגעלייגט, אז אויב זיין פאטער וועט געבען פינף און צוואנציג טויזענד רובעל אויף דער ישיבה, זאל מען דעם זוהן געבען דעם גרויסען כבוד. דער ישוב'ניק האט זיך אז דעם אנגעכאפט. א קלייניגקייט אזא כבוד צו האבען א זוהן א ראש ישיבה! און ער האט געגעבען די מזומנים.

„נאך יאהרען זיינען אריבער, און דער נייער ראש ישיבה איז אויך געשטארבען. און אזוי ווי ער האט געהאט א זוהן וואס איז געווען א גאון מופלג, האט מען איהם געוואלט אב־געבען זיין פאטער'ס פלאץ. האט זיך איינער דערמאנט, אז ווען דער פערשטארבענער איז געווארען ראש ישיבה האט זיין פאטער געגעבען אויף דער ישיבה פינף און צוואנציג טויזענד רובעל. בכן, זאל דער אייניקעל אויך געבען אזא סומע געלד.

„ניין", האט איינער פון די בעלי־בתים געענטפערט, „יענער האט געמוזט צאהלען, ווייל ער האט געהאט א טאטען אן עם הארץ, א גראבער יונג. אבער דער האט דאך גראדע געהאט א שעהנעם טאטען. דעם דארפען מיר צונעהמען מיט דעם גרעסטען כבוד אהן שטייער." און דאס איז דער תירוץ אויף דער קשיא. אברהם אבינו האט געהאט א טאטען, א תרח, א געצענדיענער, האט ער געדארפט געבען א סך צו־שטייער, אבער מיר אידען האבען דאך געהאט אזא שעהנעם טאטען, אברהם אבינו, דארף אונז דער אייבערשטער ענט־פערן כאטש מיר גיבען ניט פיעל שטייער".

3
דער מלמד און די ציעג

אז ארימער מלמד האט איינמאל צוגעזאגט זיין פרוי, דאס מיט דעם אייבערשטענס הילף, אז איהם וועט ווערען א ביסעל גרינגער אין געלד, וועט ער איהר קויפען א ציעג. עס איז אוועק א יאהר, צוויי. די ארימע פרוי האט אלץ געלעבט מיט דער האפנונג, אז זי וועט אמאל האבען אן איינענע ציעג.

ענדליך איז געקומען די גליקליכע שעה. דער מלמד האט אויף א יריד איינגעהאנדעלט א ציעג און ער האט זי געבראכט אהיים צו דער ווייב. און ווייל עס איז שוין צייט געווען צו געהן דאווענען מנחה, האט ער זיך ניט געזאמט און איז גלייך אוועקגעלאפען אין שוהל.

די מלמד'יכע האט זיך שטארק דערפרעהט מיט דער ציעג. אט יעצט וועט זי האבען פרישע מילך פאר די קינדער און איינענע שמעטענע, פוטער און קעז. האט זי גלייך גע־כאפט א כלי און גענומען מעלקען, אבער עס האט זיך ניט געמאלקען. די ציעג האט ניט געגעבען אפילו א טראפען מילך. איז די מלמד'יכע געווארען אין כעס, און ווען דער מלמד איז געקומען פון שוהל, האט זי גענומען שרייען אויף איהם: „דו שלימזל'ניק איינער! וואס איז דאס פאר א ציעג וואס דו האסט געקויפט? זי גיט דאך גאר קיין מילך ניט!"

האט דער מלמד געענטפערט: „דו אידענע איינע! שוין ווילסטו אז די ציעג זאל דיר געבען מילך? צוערשט דארפסטו איהר געבען אבצועסען, נאכדעם דארפסטו איהר לאזען א ביסעל אויסרוהען פון לאנגען וועג, און נאכדעם ווי די ציעג איז שוין א זאטע און אן אויסגערוהטע קענסטו זי מעלקען".

דיזען משל מיט דער ציעג האָט דער דובנער מגיד דער־צעהלט, ווען דער ווילנער גאון האָט איהם איינגעלאַדען צו קומען צוגאַסט. גלייך ווי דער מגיד איז אַרונטער פון וואַגען האָט איהם דער גאון געפרעגט, אויב ער האָט מיטגעבראַכט עפּעס נייע משלים. דאַרויף האָט איהם דער מגיד דערצעהלט די מעשה פון דעם מלמד מיט דער ציעג און האָט דערביי צוגעלייגט: „פריהער, רבי, הייסט מען זאָל מיר געבען עפּעס איבערצובייסען, נאָכדעם לאָזט מיך אַ ביסעל זיך אויסרוהען פון וועג, און נאָכדעם וועל איך זיך לאָזען מעלקען".

4

טרעפט אין ציעל

דער ווילנער גאון האָט אַמאָל געפרעגט ביים דובנער מגיד: „זאָגט מיר, רבי יעקב, ווי פאַלט עס אייך אין קאָפּ צו יעדען ענין פונקט אַזאַ משל וואָס איז ריכטיג צוגעפּאַסט?"

ענטפערט דער דובנער מגיד:

„איך וועל דאָס אייך ערקלעהרען, אַבער אויך מיט אַ משל. אַ רייכער פּריץ, וואָס איז געווען אַ גרויסער יחסן, האָט געהאַט אַ זוהן וועמען ער האָט אַוועקגעשיקט אין אַ מיליטערישער אַקאַדעמיע זיך צו לערנען שיסען. פינף יאָהר האָט דער זוהן דאָרט געלערנט ביז ער האָט זיך אויסגעלערנט שיסען אין ציעל און האָט דערויף בעקומען אַן אַטעסטאַט מיט אַ גאָלדענעם מעדאַל. נאָכדעם איז ער געפאָהרען זעהר גליק־ליך אַהיים, דען ער האָט געוואוסט ווי זיין פאָטער וועט זיך פרעהען מיט איהם.

„אויפ'ן וועג אַהיים איז איהם אויסגעקומען זיך אָבצו־שטעלען אין אַ דאָרף, אויסצורוהען זיינע פערד. אין הויף האָט ער געזעהן אויף דער וואַנד פון אַ שטאַל אויסגעמאָלט

מיט קרייט צירקלען, און אין רעכטען מיטעלפונקט פון יעדען צירקעל איז געווען א קליין לעכעל, וואס האט געצייגט אז אימיצער האט דארט אריינגעשאסען א קויל. דער יונגער פריץ איז געבליבען שטעהן פערוואונדערט. ווער האט עס געקענט זיין דער וואונדערליכער שיסער, וואס טרעפט אזוי גוט אין ציעל? אין וועלכער אקאדעמיע האט ער געלערנט און וואס פאר א מעדאלען האט ער בעקומען פאר זיין אזא גוטער שיסער? בקיצור, ער האט זיך געגומען נאכפרעגען, האט מען איהם געבראכט דעם שיסער אליין. דאס איז געווען א קליינער דארפס־אינגעל, אין צוריסענע קליידער און בארפוס.

„— זאג מיר, וואו האסטו זיך אויסגעלערנט אזוי גוט צו טרעפען אין ציעל? — האט איהם דער יונגער פריץ געפרעגט.

„— איך טוה אזוי — האט דער דארפס־יונג געענטפערט. — פריהער שיס איך אויף דער וואנד, גלאט אזוי, און טרעף וואו עס מאכט זיך, און נאכדעם ווי עס ווערט אין דער וואנד א לעכעל פון דער קויל, נעהם איך א שטיק קרייט און מאל אוים ארום און ארום א צירקעל.

„און אזוי איז אויך מיט מיר“, האט דער דובנער גע־ענדיגט. „ניט צו יעדען עניין זוך איך צו פערפאסען א פאס־סענדען משל, נאר פארקעהרט. ווען איך הער פון אימיצען, אדער עס פאלט מיר אליין איין א שעהנע מעשה, אדער א שעהנער משל, זעה איך שוין אויסצוזוכען א פאסענדען עניין פאר א נמשל . . .“

5
קאָנסטאַנטינער מזיקים

ווען דער דובנער מגיד איז איינמאל געווען אין קאָנ־סטאַנטין, איז איהם אויסגעקומען צו געהן אין גאַס שפּעט ביינאַכט. האָט ער זיך בעגעגענט מיט אַ חברה יונגע־לייט, לצים, און זיי האָבען איהם געפרעגט:

„רבי! ווי קומט עס דאָס איהר געהט שפּעט ביינאַכט גאַנץ אַליין? עס שטעהט דאָך אין דער גמרא, אַז אַ תלמיד חכם דאַרף ניט אַרויסגעהן ביינאַכט איינער אַליין, צוליעב די מזיקים".

„איך האָב קיין מורא ניט!" האָט דער דובנער געענט־פערט. „די היגע מזיקים האַלטען מיך ניט פאַר אַ תלמיד חכם".

6
אומזיסט שטראָפט מען ניט

איינער, אַ קאַרגער גביר, האָט אַמאָל געפרעגט דעם דובנער מגיד:

„ווי שיקט עס זיך עפּעס? איהר מוסר'ט די אידען און שטראָפט זיי, און נאָכדעם נעהמט איהר ביי זיי געלד!..."

„דער אייבערשטער שטראָפט אויך ניט אומזיסט", האָט דער דובנער געענטפערט.

7
עד כאן...

דער דובנער מגיד האט איינמאל אויף זיך גענומען אבריכטען גלות. האט ער פערלאזען זיין שטאדט און זיך אוועקגעלאזט איבער דער וועלט, אזוי ווי א פשוט'ער ארימאן. און אין קיין ארט האט ער אויסגעזאגט ווער ער איז, דען ער האט אויף זיך גענומען קיין הנאה צו האבען פון זיין גרויס־קייט און בעריהמטהייט. וואו ער פלעגט קומען פלעגט ער הערען ווי מענשען דערצעהלען וועגען די גרויסע חכמה פון דעם דובנער מגיד און ווי ער ריכט אב גלות אין דער פרעמד. דער דובנער פלעגט די מעשיות אויסהערען, אבער ער האט זיך ניט געלאזט דערקענען.

גאנץ אפט פלעגט איהם אויסקומען צו הערען א מגיד, וואס פלעגט קומען אין שטעדטעל זאגען א דרשה. און עס איז ביי איהם קיין נאווינע ניט געווען צו הערען ווי דער מגיד זאגט איבער זיינע משלים, און דערמאנט גאר ניט, אז דאס איז דעם דובנער'ס. אבער דאס פלעגט דער דובנער מגיד אויך פערשוויינען, נאר אמאל פלעגט דער דובנער שוין דאס ניט קענען אריבערטראגען ווי מען בע'גנב'עט איהם. פלעגט ער ארויס פון געדולד און צייגען יענעם מגיד, אז ער זאגט ניט איינענע, נאר געלאטכענטע.

איינמאל שטעלט ער זיך אב אין א שטעדטעל אויף שבת. דעם שבת האט דארט גערעדט א מגיד און געוועהנליך איז דער דובנער אויך געגאנגען איהם הערען. הערט ער ווי דער מגיד דערצעהלט איין משל נאך דעם אנדערען און דער עולם קוועלט אן. דער דובנער הערט זיך צו און האט הנאה וואס דעם עולם זיינען די משלים אזוי שטארק געפעלען. די

משלים זיינע דאך געווען זיינע, האט עס איהם הנאה געטאהן. עס איז איהם אבער ניט געפעלען געווען וואס דער מגיד האט אפילו קיין איין מאל דערמאנט אז דער משל איז פון דעם דובנער.

זיצט דער דובנער, הערט זיך איין און שווייגט. שפעטער האט דער מגיד אויפגעהערט צו זאגען דעם דובנער׳ס משלים און האט אנגעהויבען צו זאגען זיינע אייגענע. דא האט זיך שוין דער דובנער ניט געקענט איינהאלטען. ער איז ארויף אויף דער בימה, האט א כאפ געטאהן דעם מגיד און איהם ארונטערגעשטויסען. צווישען דעם עולם איז געווארען א רעש, א טומעל, אבער דער דובנער האט זיי גלייך בערוהיגט, אויסגעזאגט ווער ער איז און האט געבעטען אז מען זאל איהם ערלויבען צו דערצעהלען א משל.

און דאס איז דער משל, וואס ער האט דערצעהלט:

איינער, אן ארימאן, האט געהאט א רייכען פעטער, און דער רייכער פעטער האט געדארפט חתונה מאכען א טאכטער. ווי דער שטייגער איז, האט מען פאר א וואך פריהער געמאכט הכנות צו דער חתונה. דער ארימער פלימעניק האט זיך געטראכט, אז כאטש דער רייכער פעטער האלט זיך אימער פון ווייטען, דאך אויף דער חתונה וועט ער איהם לאדען. און דער ארימער האט זיך אליין פארגעשטעלט אין זיינע געדאנקען די גוטע און געשמאקע זאכען, וואס ער וועט עסען: די געבראטענע קאטשקעס, די געפילטע העלזלעך, פערשידענע טארטען, פלאדען, קאמפאט. און אזוי ווי ער האט געוואלט זיך גוט אנעסען אויף דער חתונה, האט ער צוויי טעג פאר דעם געפאסט און כמעט גארנישט אין מויל גענומען, כדי ער זאל האבען א גוטען אפעטיט און קענען וואס מעהר גע־כיסען פון די טייערע מאכלים, וואס מען וועט געבען נאך דער חופה.

עס פערשטעהט זיך, אז ווען עס איז געקומען דער טאג פון דער חתונה, איז דער ארימער קרוב שוין געווען גוט

הונגעריג, ניט ווי נאך א תענית, נאר טאקע ווי נאך צוויי תעניתים. איז ער געזעסען ביי זיך אין דער היים און גע־ווארט ביז דער שמש וועט איהם קומען רופען.

האט ער געווארט און געווארט און דער שמש איז ניט געקומען. עס איז שוין געווארען אווענד און דער שמש קומט נאך אלץ ניט. ענדליך, אז עס איז שוין געווארען גוט שפעט און דער שמש איז נאך אלץ ניטא, האט דער ארימער קרוב זיך געטראכט, אז דער רייכער פעטער וויל איהם משמעות ניט האבען, ווייל ער שעהמט זיך מיט איהם. האט ער געזאגט צו זיין פרוי: „גיב מיר עסען. איך קען שוין לענגער ניט אויסהאלטען".

די פרוי האט איהם דערלאנגט פאסאליעס צימעס, וואס איז ביי איהר געשטאנען צוויי אדער דריי טעג, ווייל קיין אווענד־ברויט האט זי יענעם טאג ניט געקאכט. און אזוי ווי ער האט שוין צוויי טעג ניט געהאט געגעסען, האט ער זיך אנגעפאקט מיט די פאסאליעס, פיעל עס האט געקענט אין איהם אריין, און נאכדעם האט ער זיך אנגעזופט מיט קאלטע וואסער.

ווי נאר ער האט אויפגעגעסען דעם לעצטען לעפעל פאסאליעס איז אריינגעלאפען דער שמש מיט גרויס אימפעט, און כמעט אהן אן אטהעם, און האט געזאגט: „זייט מיר מוחל, ר' זרח! איך האב אייך געהאט אויפ'ן צעטעל, נאר איך האב פערזעהן אייער נאמען און פערגעסען אייך צו רופען. אט יעצט, ווען מען זיצט שוין ביים טיש, האט זיך אייער פעטער געכאפט, אז איהר זייט ניטא. קומט שנעל! מען עסט שוין די סעודה!"

דער ארימער קרוב איז געקומען גראדע צו די מארע־נירטע פיש. האט ער גענומען א שטיקעל פיש אין מויל, אבער עס האט גאר קיין טעם ניט געהאט. דען וואס פאר א טעם קען האבען מארענירטע פיש נאכדעם אז מען פאקט זיך אן מיט א צימעס פון פאסאליעס? מען האט דערלאנגט

א זופּ מיט מאַנדעלעך, אָבער מעהר ווי עטליכע לעפּעל האָט ער ניט געקענט נעהמען, ווייל זיין בויך איז געווען פול מיט קאַלטע וואסער. אז מען האָט דערלאַנגט געבראַטענע קאַטש־קע, האָט ער פון אָנפאַנג גאָר ניט געקענט קוקען אויף דעם. אָבער ווי לאָזט מען עס איבער געבראָטענע קאַטשקע? האָט ער זיך אָנגעטאָהן אַ כח און גענומען פּאַקען אין זיך די קאַטשקע.

מיט אַמאָל האָט ער זיך אויפגעהויבען פון טיש און האָט פאַר דעם גאַנצען עולם אָנגעהויבען צו געבען צוריק . . . איין מאכל נאָך דעם אַנדערען. פריהער האָט ער אויסגע־בראָכען די קאַטשקע, נאָכדעם די זופּ, נאָכדעם די מאַרענירטע פיש, און צולעצט האָט ער גענומען אָבגעבען דעם פּאַסאַליעס־צימעס, וואָס ער האָט געגעסען אין דער היים . . . דאָ איז דער בעל שמחה, דער רייכער פעטער, צוגעלאָפען צו איהם און געזאָגט: „שוין אַרוים פון דאַנען! אַזוי לאַנג ווי דו האָסט געבראָכען מיט מיינע אכילות, האָב איך געמוזט ליידען, אָבער אַז דו גיבסט שוין אָב מיט דיינע פּאַסאַליעס, בין איך גאָר ניט מחויב צו ליידען — שוין, טראָג זיך אָב פון דאַנען!“

„אָט אַזוי איז אויך מיט דעם מגיד“, האָט דער דובנער ערקלעהרט זיין משל. „אַזוי לאַנג ווי ער האָט צוקאַליטשעט מיינע משלים, האָב איך פון איהם געמוזט ליידען, אָבער אַז ער האָט שוין גענומען געבען פון זיינע נאַרישקייטען, בין איך גאָר ניט מחויב צו ליידען! . . .“

8

פרעמדע פעדערען

דער דובנער מגיד איז איינמאל געקומען אין א שטעדטעל און האט דארט געטראפען א מגיד איבערזאגען זיינע משלים און אויך משלים און קלוגע ווערטלער פון אנ־דערע בעוואוסטע מגידים פון זיין צייט. דער דובנער האט געווארט ביז יענער האט געענדיגט און נאכדעם האט ער געבעטען, אז מען זאל איהם ערלויבען דערצעהלען א מעשה.

„אמאל," האט דער דובנער אנגעפאנגען צו דערצעהלען, „איז געווען א פויגעלע, וואס איז געוואקסען הייל נאקעט, אהן פעדערען. די ברידערלער און שוועסטערלער פון דער פויגעלע זיינען שוין געווען בעוואקסען מיט פעדערען, אזוי ווי אלע לייטישע פויגעלער, אבער די איין פויגעלע איז געבליבען הייל, נאקעט, נעבעך. האבען זיך צוזאמענגע־קליבען אלע פויגעלער פון דעם געגענד אויף אן אסיפה און געפרעגט: מה נעשה לאחותנו, וואס זאלען מיר טאהן מיט אונזער שוועסטער פויגעלע, וואס איז נעבעך אזא געשטראפ־טע? אלע האבען אויף איהר שטארק רחמנות בעקומען און עס איז ביי זיי געבליבען, אז יעדע פויגעלע זאל איהר שענקען א פעדער. די פויגעלע האט בעקומען אזוי פיעל פעדערען, דאס זי איז אין גאנצען פערדעקט געווארען און האט אויס־געזעהן אזוי בעפעדערט ווי אלע פויגעלער. בלויז א גרויסער מבין האט געקענט פערשטעהן, אז די פעדערען זיינען צוגע־שטוקעוועטע, ניט איינענע.

די פויגעלע האט זיך באלד פערגעסען, אז איהרע פע־דערען זיינען פרעמדע, און זי האט זיך אנגעהויבען גרויס־צוהאלטען מיט זיי געגען די אנדערע פויגעלער און זיך בע־

ריהמען, אז זי האט שעהנערע פעדערען פון זיי אלעמען. האבען זיך די אלע פויגעלעך ווידער צוזאמענגעקליבען, גע־בראכט יענע חוצפה'דיגע פויגעלע פאר'ן משפט, און זיי האבען אבגעמאכט, אז יעדע פויגעלע זאל צוריק צונעהמען איהר פעדער,—און אזוי איז די חוצפה'דיגע פויגעלע ווידער געבליבען א נאקעטע."

און נאכדעם ווי דער דובנער האט געענדיגט זיין מעשה, האט ער זיך געווענדעט צו דעם מגיד און האט געזאגט:

„אט דער משל, וואס איהר האט דערצעהלט גאר אין אנפאנג, איז מיינער. איך האב צוריקגענומען מיין פעדער, און אז עס וועלען אויף אייך אנקומען אנדערע מגידים, וועלען זיי צונעהמען זייערע פעדערען."

9

א ריכטיגער בעוויז

אין דער צייט וואס דער דובנער האט אבגעריכט גלות, איז ער איינמאל, אין אווענד, אנגעקומען אין א דארף, איז אריין אין דער אידישער קרעטשמע און האט געבעטען עסען.

„מיר האבען ניט וואס צו געבען," האט געענטפערט די קרעטשמערקע, אן אשה רעה, וועלכע האט פיינט געהאט ארימע־לייט. „גיט מיר כאטש א שטיקעל ברויט מיט זויער־מילך," האט דער מגיד געבעטען. „מיר האבען אפילו קיין ברויט אויך ניט," האט די קרעטשמערקע געענטפערט.

„טא לאזט מיך כאטש איבערנעכטיגען," האט דער מגיד געבעטען.

האט מען איהם אנגעציינגט אויף א הארטער באנק, אין א פינסטערען צימער, און ער האט זיך אוועקגעלייגט.

שלאפען האט ער ניט געקענט. דער הונגער האט איהם

ניט געלאזט. אין א פאר שטונדען ארום האט ער דערשפירט א ריח פון געשמאקע בראטענס, און פיש און צימעס. איז ער פאוואלינקע צוגעגאנגען צום טהיר און האט דורך א שפאלט געזעהן ווי דער קרעטשמער מיט זיין פאמיליע זיצען ארום טיש און זיין ווייב דערלאנגט גרויסע שיסלען מיט טייערע מאכלים, א ריכטיגע סעודה. דער דובנער כאפט אויף גיך ארויף די קליידער, געהט אריין אונגעבעטען און זאגט: „ברוכים היושבים!" און ווי דער מנהג איז, האט איהם דער קרעטשמער געענטפערט: „קומט עסען." האט דער דובנער געוואשען די הענד און האט זיך געזעצט צום טיש.

עסענדיג האט ער בעמערקט:

„די חכמי התלמוד האבען געזאגט, אז א מענש דארף זיך אימער אויפפיהרען לויט דעם מנהג פון דעם ארט, וואוהין ער קומט. און א בעווייז ציינען זיי פון משה רבינו, וואס אז ער איז געווען אין הימעל, האט ער פערציג טעג ניט נעגעסען, ווייל די מלאכים עסען אויך ניט. מיר האט אימער געוואונדערט ווארום די חכמי התלמוד האבען גענומען דעם בעווייז פון דעם וואס משה האט ניט געגעסען, אבער ניט פון דעם וואס משה האט ניט געשלאפען. אבער היינט איז מיר דאס רעכט געווארען, אז משה האט די גאנצע פערציג טעג ניט געשלאפען, דאס פערשטעהט זיך שוין אליין, ווא־רום אז ער וואלט יא געשלאפען, וואלט ער ניט געווען זיכער, אז די מלאכים פאסטען. אפשר האבען זיי געגעסען בעת ער האט געשלאפען . . ."

10
דעם שטן׳ס א גוטער ברודער

דער דובנער מגיד איז איינמאל, אויף ראש השנה, איינגעלאדען געווארען אין א גרויסער שטאדט צו דרש׳ענען. אין דער שטאדט איז געווען א גביר, א גרויסער תקיף, וואס האט געהאט א חזקה אויף די תקיעות. קיין אנדערען האט ער ניט צוגעלאזט בלאזען שופר. דעם כבוד האט ער געהאלטען נאר פאר זיך. אין שטאדט האט מען געוואוסט, אז דער גביר איז א גרויסער חטאת, וואס טוהט אין דער שטיל כל דבור אסור, און געוויס האט ער ניט געפאסט פאר אזא הייליגער ארבייט, אבער אזוי ווי ער איז געווען א גרויסער תקיף, האט מען מורא געהאט זיך מיט איהם איינצורייסען און מען האט איהם געלאזט בלאזען שופר יעדען ראש־השנה.

אבער אין דעם ראש השנה, ווען דער דובנער מגיד איז דארט געווען, האט דער גביר ניט געקענט בלאזען. ער האט זיך געמאטערט מיט אלע כחות, זיך געקוועטשט, אז די אויגען האבען איהם ארויסגעשטארצט, אבער דער שופר איז געווען שטום . . . ניט דער מינדעסטער קלאנג האט זיך געהערט. און דער סוף איז געווען, אז דער גביר האט אליין געבעטען, אז אן אנדערער זאל פערנעהמען זיין פלאץ ביים עמוד און בלאזען די תקיעות.

שפעטער, ווען דער דובנער האט גע׳דרשנ׳ט פאר׳ן עולם, האט ער אין זיין דרשה בעריהרט דעם צופאל. ער האט דערצעהלט א משל.

אמאל האבען צוויי שטארקע מלכים, וועלכע האבען געהאט גרויסע ארמייען, געהאלטען מלחמה איינער מיט׳ן

אנדערען. יעדער פון זיי האט פערלארען זעהר פיעל סאל־
דאטען און די מלחמה האט זיך געצויגען און געצויגען. ניט
דער האט געזיעגט, און ניט דער האט געזיעגט. האט איין
מלך געשיקט א שליח צו דעם אנדערען און האט געזאגט:
„צו וואס זאלען מיר פערגיסען אזוי פיעל בלוט און פערלירען
אזוי פיעל סאלדאטען? לאמיר בעסער ענטשיידען אונזער
קריעג דורך אן אנדער וועג. איך וועל אויסקלייבען איינעם
פון מיינע גרעסטע גבורים און דו קלייב אויס דעם גרעסטען
גבור פון דיינע סאלדאטען, און זאלען די צוויי גבורים האלטען
מלחמה איינער מיט'ן אנדערען. וועט דיין גבור זיעגען, וועט
עס הייסען, אז דו האסט געוואונען די מלחמה, און אויב מיין
גבור וועט זיעגען, וועט עס הייסען, אז איך האב געוואונען
די מלחמה."

דעם אנדער מלך איז דער פארשלאג געפעלען געווארען
און ער האט געזאגט, אז ער געהט איין אויף דעם.

יעדער פון די צוויי מלכים האט אויסגעקליבען דעם
גרעסטען גבור פון זיינע סאלדאטען און מען האט די צוויי
גבורים אוועקגעשיקט אויף א פרייעם פעלד צו האלטען
מלחמה צווישען זיך. ארום און ארום, א ביסעל ווייטער
פון דעם מלחמה־פלאץ, זיינען געשטאנען די צוויי מלכים
מיט זייערע גענעראלען און בעגלייטער. די צוויי גבורים
זיינען ארום איינער געגען דעם אנדערען מיט זייערע ביקסען
און האבען שוין געוואלט אויסשיסען, אבער פלוצלונג האבען
זיי זיך אבגעשטעלט. ווי נאר זיי האבען איינער דעם אנ־
דערען אנגעקוקט, האבען זיי זיך דערקענט, אז זיי זיינען
לייבליכע ברידער, וואס זיינען געווען אבגעשיידט איינער פון
דעם אנדערען צוליעב אומשטענדען.

„וואס זאלען מיר טאהן?" האט דער אינגערער ברודער
געפרעגט ביים עלטערען.

„לאמיר ארויסנעהמען די קוילען און שיסען בלויז מיט
פולווער," האט דער עלטערער געזאגט.

אזוי האָבען זיי געטאָהן. אויסגעלײדיגט די ביקסען און גענומען שיסען איינער אויפ'ן אנדערען. עס האָט זיך גע־הערט פּיף־פּאַף, פּיף־פּאַף, די צוויי גבורים האָבען זיך כלומר'שט געקאָכט, זיך געקוועטשט, געמאַטערט, אָבער שיסען האָבען זיי ניט געקענט . . .

„דעם נמשל, רבותי, האָט איהר היינט אליין געזעהן אין שוהל," האָט דער דובנער מגיד צולעצט ערקלערט. „איהר האָט געזעהן ווי איינער האָט געהאַלטען דעם שופר, זיך כלומר'שט געקאָכט, געמאַטערט, אָבער קיין בלאָז האָט זיך ניט געהערט. בלויז פּיף־פּאַף, פּיף־פּאַף. רבותי, דאָס איז געווען דעם שטן'ס אַ ברודער, היינט ווי האָט ער געקענט האָבען אַ האַרץ צו בלאָזען געגען אַ לייבליכען ברודער? . . ."

11

אַ מזומן לחיי עולם הבא

דער דובנער מגיד איז אַמאָל אַריינגעקומען צו אַ קאַרגען גביר נאָך אַ נדבה. דער גביר האָט איהם קיין נדבה נישט געוואָלט געבען, און דער דובנער מגיד איז אַוועקגעגאַנגען פון איהם ליידיג. שוין זייענדיג ביי דער טהיר האָט איהם דער דובנער געזאָגט: „ר' איד, איהר זענט אַ מזומן לחיי עולם הבא!"

„פאַרוואָס?" האָט איהם דער גביר געפרעגט.

„אויב איהר וועט מיר געבען אַ נדבה וועל איך אייך זאָגען," האָט איהם דער דובנער געענטפערט.

דער גביר, זייענדיג שוין נייגעריג צו וויסען, האָט איהם געגעבען אַ נדבה, און דער דובנער מגיד האָט איהם דער־צעהלט אַזאַ מעשה:

ס'איז אמאל געקומען אויף יענער וועלט פאר'ן בית־דין של מעלה א קארגער גביר, וואס האט ביים לעבען קיין צדקה ניט געגעבען. ווען מען האט איהם געפרעגט פארוואס ער האט ניט געגעבען קיין צדקה, האט ער געענטפערט, דאס אויפ'ן עולם השקר, וואו עס געפינען זיך אזוי פיעל רמאים, האט ער ניט געוואוסט וועמען צו געבען. ער האט דער־ריבער געהייסען דאס גאנצע געלד איהם מיטגעבען צו־קאפענס אין קבר אריין. און דא אויפ'ן עלם האמת, אז מען וועט איהר אנווייזען וועמען, איז ער גרייט דאס גאנצע געלד אויף צדקה צו פערטיילען.

דער בית־דין של מעלה האט נאך א ישוב הדעת ארויס־געגעבען א פסק, דאס אויב ס'וועלען זיך געפינען דריי פאר־שוין אזעלכע, וואס האבען מיטגעבראכט דאס געלד מיט זיך. זאלען זיי אלע דריי האבען עולם הבא.

ווען מען האט אנגעהויבען צו זוכען, האט מען געפונען נאר איין עושר אזעלכען: ק ר ח. וועלכער האט אויך זיין גאנץ פערמעגען מיטגענומען מיט זיך אין קבר אריין. דער איד האט אלזא קיין חלק לעולם הבא נישט געקאנט בע־קומען. און יעצט צוזאמען מיט איך — האט דער דובנער פערענדיגט — וועט איהר שוין זיין צוזאמען א מ ז ו מ ן לחיי עולם הבא . . .

12

קרחת און לויתן

דער דובנער מגיד איז אמאל אריינגעקומען צו א אידישען דאקטאר, א קמצן, און פערלאנגט ביי איהם א נדבה.

„ווייסט איהר דען נישט, אז דער וואס האט ליעב צו

נעהמען, האט פיינט צו געבען?" האט איהם דער דאקטאר שפּאָטיש געענטפערט.

„טא ענטפערט מיר באטש אויף א מעדיצינישער שאלה, וואס איך וועל אייך פרעגען."

„דהיינו?"

„ווי בעוואוסט טאר אזעלכער וואס איז קראנק אויף קדחת נישט עסען קיין פיש. טא ווי איז, אז איינער שטארבט פון קדחת, צי וועט ער נאך תחית המתים מעגען עסען פון לויתן? . . ."

„כ'וויים נישט, ווי זאגט איהר?"

„איך וועל אייך ענטפערן. דער וואס טהוט א סך צדקה ביים לעבען, און לאזט איבער דער וועלט א קדחת, דער וועט געווים מעגען עסען פון לויתן. אבער אזעלכער, וואס לאזט איבער זיין גאנץ פערמעגען דא, און נעהמט מיט זיך א קדחת, דער וועט שוין פון לויתן ניט טארען עסען . . .

13
דריי עזות פּנים'ער

דער דובנער איז אמאל געפאהרען אין א וואגען צו־זאמען מיט א חברה פרייע יונגע, וועלכע האבען אנגעהויבען איהם צו טשעפען, און וועלענדיג זיי שנעל אבפּארטיגען, האט ער זיך צו זיי אנגערופען:

„דריי עזות־פּנים'ער געפינען מיר צווישען די פער־שידענע ברואים אויף דער וועלט: א באק, א האהן און א הונד. דער באק ברענגט זיין בעל־הבית קיין שום נוצען נישט. פונדעסטוועגען מאכט ער איהם פיעל שאדענס אין שטוב צוברעכענדיג כלים דורך זיין ווילד שפּרינגען. דער האהן ברענגט אויך ניט דעם בעל־הבית קיין הכנסות, נאר

וועקט איהם אויף מיט'ן קרעהען פון בעסטען שלאף אין מיטען דער נאכט. דאס זעלבע איז אויך מיט'ן הונד, וואס לאזט נישט זיין בעל־הבית זיך אברוהען. ער האלט נאר אין איין בילען בייטאג און ביינאכט.

די מעשה איז אבער אזוי. דעם ערשטען מיט'ן צווייטען קאן מען נאך ווי עס איז פערענטפערען — מילא, דער באק האט דאך א בארד; וויל ער מ'זאל פאר איהם דרך ארץ האבען. דעסגלייכען דער האהן וועקט אויף דעם בעל־הבית צום לערנען. אבער דו, הונד! קיין בארד האסטו נישט, צום לערנען וועקסטו נישט, וואס דען איז די חוצפה מיט דיר, וואס דו בילסט כסדר! . . ."

14
א זיכערע זאך

מען האט אמאל געפרעגט דעם דובנער, פאר וואס א נגיד וועט גיכער געבען א נדבה צו א בלינדען, אדער א קרומען ארימאן, איידער צו אן ארימאן וואס איז א תלמיד חכם. האט דער דובנער געענטפערט:

„דאס איז דערפאר וואס דער נגיד איז ניט זיכער, טאמער ווערט ער אליין אמאל קרום אדער בלינד. אבער א תלמיד חכם צו ווערען, דאס איז ער זיכער, אז ער וועט קיינמאל ניט ווערען."

15
אַ נאַר ווייס ניט וואָס איהם פעהלט

אַ נגיד האָט איינמאָל געפרעגט דעם דובנער: „פאַר־וואָס זעהט מען אייך אָפט געהן צו די גבירים, אבער מען זעהט קיינמאָל ניט, אַז דער גביר זאָל קומען צו אייך?"

„דאָס איז דערפאַר," האָט דער דובנער געענטפערט, „ווייל איך האָב שכל צו וויסען, אַז מיר פעהלט געלד, געה איך צו די גבירים. אבער אַ גביר ווייס ניט, אַז איהם פעהלט שכל, דערפאַר קומט ער ניט צו מיר."

16
זיי האַלטען פון שולחן ערוך

ביי אַ סעודה פון אַ בר־מצוה, בעת דער בר־מצוה־אינגעל האָט געזאָגט אַ פלפול פון דער גמרא, זיינען געזעסען אייניגע געסט און געגעסען און גערעדט. רופט זיך אָב דער דובנער, וועלכער איז דערביי געווען: „איך זעה, רבותי, אַז איהר האַלט מעהר פון שולחן ערוך ווי פון דער גמרא." (שולחן ערוך מיינט אַ געגרייטער טיש.)

17
גרויסע סוחרים און קליינע סוחרים

דער ווילנער גאון האָט געזעהן ווי דער דובנער מגיד זיצט שבועות ביינאַכט און לערנט גמרא.

האָט זיך דער גרויסער גאון געוואונדערט און האָט געפרעגט דעם מגיד:

„זאָגט מיר, רבי יעקב, וואָס לערנט איהר עפּעס היינט ביינאַכט גמרא? וואָרום זאָגט איהר ניט תקון שבועות?"

האָט דער מגיד געענטפערט:

„רבי, לאָמיך דאָס אייך ערקלערען מיט א משל. צוויי סוחרים זיינען געפאָהרען אויף א יריד. איינער האָט געבראַכט עטליכע וואָגענס אָנגעפּאַקט מיט א סך קאַסטענס סחורה פון פערשיעדענע מינים, דער אַנדערער האָט געבראַכט בלויז איין קאַסטען סחורה און אַלץ פון איין סאָרט. אז דער יריד האָט זיך אָנגעפאַנגען, האָט דער גרויסער סוחר אויסגעלייגט ביי זיין געוועלב בלויז מוסטערען, א מוסטער פון יעדען סאָרט. און אז אימיצען פלעגט געפעלען א מוסטער, פלעגט דער סוחר ארויסנעהמען די סחורה פון זיינע קאַסטענס און דאָס יענעם געבען. אָבער דער קליינער סוחר האָט ארויסגעשטעלט זיין סחורה אינגאַנצען, ווי עס איז, ווייל קיין סך האָט ער דאָך ניט געהאַט. און אַזוי איז אויך דער אונטערשיעד צווישען אייך, רבי, און מיר. איהר זייט א גרויסער גאון, וואָס פאַרמאָגט א סך תורה און קבלה, חכמה און וויסענשאַפט, צייגט איהר אַרויס בלויז מוסטערען, א פּאָר פסוקים תורה, א שטיקעל משניות, א מאמר גמרא, אַזוי ווי איז תקון שבועות; אָבער איך, וואָס בין ניט אַזאַ גרויסער למדן, און האָב נאָר מיין ביסעלע גמרא, קום איך אין בית־המדרש בלויז מיט דעם איין סאָרט סחורה וואָס איך פאַרמאָג."

דעם דובנער מגיד'ס משלים

ערשטער טייל

1

פון וועמעס כבוד וועגן?

א גרויסער עושר האָט געהאַט צוויי זיהן, וואָס האָבען געוואוינט זעהר ווייט, אין מרחקים. איינער איז געוועזען זעהר רייך און דער אַנדערער א גרויסער אָרימאַן. א סך יאָהרען זיינען אַוועק און זיי האָבען זייער פאָטער ניט געזעהן, נאָר איינמאָל קומט אָן פון דעם פאָטער א בריעף, אַז זיי זאָלען קומען צו איהם אויף דער חתונה פון זיין אינגסטען זוהן, דעם מיזשיניק.

דער בריעף איז געוועזען געשריבען צו דעם רייכען זוהן און דער פאָטער האָט איהם געבעטען: „קום, זוהן מיינער, און מיר וועלען זיך פרעהען אַלע צוזאַמען, און ברענג מיט דיין אָרימען ברודער אויך. איך פערזיכער דיר, אַז פאַר אַלע הוצאות וואָס דו וועסט מאַכען פון מיין כבוד וועגען וועל איך דיר אומקעהרען נאָר מיט א שעהנע מתנה דערצו.“

ווען דער רייכער זוהן האָט בעקומען דעם בריעף איז ער גלייך אַוועק אין די שניט־קראָמען און האָט געקויפט די טייערסטע קליידער־שטאָפען פאַר זיך, פאַר זיין פרוי און קינדער און האָט געלאָזט מאַכען פאַר אַלעמען די שעהנסטע קליידער. מען האָט זיך געגרייט און געפוצט צו דער חתונה. און ווען ער האָט שוין געדאַרפט פאָהרען, און דער וואָגען איז געשטאַנען גרייט, איינגעשפּאַנט, האָט ער זיך דערמאָנט אַז זיין אָרימען ברודער און ער האָט געשריען צו זיינע משרתים: „געהט שנעל, רופט מיר מיין ברודער. ברענגט איהם וואָס גיכער אהער. זאָגט איהם, אַז איך בעדאַרף איהם האָבען זעהר נויטהיג!“

די משרתים האבען דעם ארימען ברודער געבראכט צו־שלעפען פאר'ן קאלנער. און יענער האט זיך געוואונדערט און געפרעגט ביי זיין ברודער: „וואס דארפסטו מיך און וואס ווילסטו פון מיר? דו ווילסט דאך מיך קיינמאל גאר ניט קענען!"

„פרעג ניט קיין שאלות!" האט דער רייכער ברודער א געשריי געטהאן. „קריך ארויף אויפ'ן וואגען און פאהר, אז איך הייס דיר פאהרען, טא פאהר!"

איז דער ארימער ברודער ארויף אויפ'ן וואגען און איז געפאהרען.

ווען דער וואגען איז אנגעקומען אין שטאדט, האבען שוין מענשען אנגעזאגט זייער פאטער, אז עס קומען צו איהם די טייערע, די געהויבענע געסט. אלע מחותנים זיינען ארויס זיי מקבל פנים זיין מיט גרויס שמחה. און ווען דער וואגען האט זיך אבגעשטעלט ביי דער הויז פון דעם גרויסען עושר, איז צוערשט ארונטער דער רייכער ברודער, אנגעטאהן ווי א גראף. נאך איהם די ווייב מיט די קינדער, פערפוצט ווי די גראפען. מענשען שטעהען, קוקען און פרעגען: „ווער איז דאס דער שררה?" און די מקורבים ענטפערען זיי: „דאס איז דאך דער זוהן פון אונזער עושר, און ער איז אליין א גרויסער גביר." נאכדעם האבען די מענשען געזעהן ווי עס שלעפט זיך איינער, א נעבעך, אבגעריסען און מיט לאטעס אויף די שיך. פרעגען די מענשען: „און ווער איז דער?" ענטפערען די מקורבים: „ער קומט פון דער זעלבער שטאדט." פרעגען די מענשען: „אפשר איז ער א ברודער, אדער א קרוב?" ענטפערט מען זיי גארניט.

דערווייל זיינען די מחותנים מיט די געסט אריין אין הויז. די כלי־זמרים האבען א שפיעל געטאהן. עס איז געווארען לעבעדיג, פרעהליך. אין א מזל'דיגער שעה האט מען געשטעלט די חופה, און מען האט געטאנצט און גע־הוליעט, ווי דער שטייגער איז.

צוויי וואכען איז דער רייכער זוהן אבגעזעסען ביי זיין פאטער, און נאכדעם האט ער צו איהם געזאגט: „טייערער פאטער! זעהסט דאך, אז איך האב דיך געפאלגט, געטאהן ווי דו האסט מיר געהייסען, און איך בין געקומען זיך משמח זיין מיט דיר, אבער ווייסט דאך, פאטער, אז איך בין א סוחר און מיין צייט איז ביי מיר זעהר טייער, און ווי קען איך דא זיצען אזוי לאנג?"

„טהו ווי דו פערשטעהסט, מיין זוהן," האט דער פא־טער געענטפערט. „ווער האלט דיך אב? קענסט זיך שוין פאהרען אהיים."

דער זוהן הערט דעם פאטערס ענטפער, און אין הארצען ברענט איהם אזוי ווי א פייער. דער פאטער האט דאך איהם געשריבען, אז ער וועט איהם אומקעהרען אלע הוצאות, וואס ער האט געמאכט אויף דער חתונה, און ער האט איהם נאך צוגעזאגט צו מאכען א שעהנע מתנה, און יעצט מאכט זיך דער פאטער אזוי ווי ער האט זיך פערגעסען. עס ריהרט זיך גארניט ביי איהם די האנד.

האט דער זוהן זיך מעהר ניט געקענט איינהאלטען און האט דערלאנגט דעם פאטער א פאפיער מיט א רעכנונג אויף דעם: אזוי פיעל האבען געקאסט זיינע קליידער, אזוי פיעל האבען געקאסט זיין ווייבס קליידער, אזוי פיעל זיינע קינ־דערשע בגדים'לעך, און אזוי פיעל האט געקאסט די רייזע מיט אכסניות, וואו ער האט זיך געמוזט אבשטעלען אויף דער לאנגער נסיעה.

„האסט געמאכט נייע קליידער," האט דער פאטער גע־ענטפערט, „זאלט איהר זיי אלע טראגען געזונטערהייד: דו, דיין ווייב און דיינע קינדער, און איהר זאלט דערלעבען זיך מאכען ווידער נייע קליידער."

„אבער, פאטער," האט דער זוהן גע'טענה'ט, „דו האסט דאך מיר פערשפראכען, אז דו וועסט מיר אומקעהרען אלע הוצאות, וואס איך האב געמאכט אויף דער חתונה."

„עס איז ניט אמת," האָט דער פאַטער געענטפערט. „איך האָב דיר דאָס קיינמאָל ניט צוגעזאָגט."

נעהמט דער זוהן אַרויס דעם פאַטערס בריעף און צייגט איהם: „זעה, פאַטער! אַט דאָס האָסטו אַליין געשריבען מיט דיין אייגענער האַנדשריפט."

דער פאַטער נעהמט דעם בריעף און לעזט עס אויפ'ן קול: „איך פערזיכער דיר, אַז אַלע הצאות וואָס דו וועסט מאַכען פון מיין כבוד וועגען וועל איך דיר אומקעהרען און נאָך מיט אַ שעהנע מתנה דערצו."

„נו?" האָט דער זוהן געזאָגט.

„גאָרנישט," האָט דער פאַטער געענטפערט. איך האָב דיר געשריבען, אַז איך וועל דיר אומקעהרען אַלע הוצאות וואָס דו וועסט מאַכען פון מיין כבוד וועגען. ווען דו וואָלסט טאַקע מיר וועלען אַנטאָהן אַ כבוד, וואָלסטו געדאַרפט רחמנות האָבען אויף דיין אָרימען ברודער און ניט ברייינגען איהם אָהער אַ נאַקעטען, אַ באָרפוסען, נאָר דו האָסט געדאַרפט איהם אויך מאַכען אַמאָל אַ רעכטען מלבוש און שיך, און דאָס וואָלט געווען פאַר מיר אַ כבוד און אַ גרויסער נחת. אָבער די הוצאות וואָס דו האָסט געמאַכט איז נאָר פון דיין אייגענעם כבוד וועגען, און דאָס האָב איך דיר ניט צוגע־זאָגט אומצוקעהרען. טאָ וואָס האָסטו טענות צו מיר?"

נמשל

ווען אַ איד מאַכט שבת אָדער יום־טוב און נעהמט אַן אָרימאַן צו זיין טיש, הייסט עס, אַז ער גרייט דעם טיש פון גאָט'ס כבוד וועגען, און דערפאַר בעצאָהלט איהם דער אויבערשטער כפל כפלים. אָבער אַז ער עסט אַליין די גוטע יום־טוב'דיגע מאכלים, הייסט עס, אַז ער גרייט דעם טיש פון זיין אייגענעם כבוד וועגען, און דערפאַר קומט איהם קיין שכר ניט.

2
געבעטען אויף זיך דעם דלות

א רייכער מאן האט גענעבען זיין זוהן א היבשע סומע געלד, ער זאל זיך מאכען א געשעפט און ווערען א בעל־הבית פאר זיך. דער זוהן האט אנגעהויבען צו האנדלען, אבער עס איז איהם ניט גוט געגאנגען. ער האט פערלארען געלד, און וואס ווייטער איז ער אלץ געווארען ארימער און ארימער. עס איז געקומען אזוי ווייט, דאס ער האט קוים־קוים גע־קענט פערדיענען אויפ׳ן לעבען.

איינמאל, אז דעם זוהן איז געווארען זעהר שלעכט, האט ער זיך בעקלאגט פאר׳ן פאטער. ער האט זיך גע־טראכט, דער פאטער וועט איהם אויסהעלפען. אבער אנ־שטאט איהם צו העלפען האט דער פאטער אויף איהם אנ־געשריען: „וואס ווילסטו נאך האבען פון מיר? איך האב דיר געגעבען גענוג געלד, האסטו געזאלט זיין א מענש און ניט פערלירען. און יעצט לעב ווי דו קענסט און זיי צו־פריעדען מיט דעם וואס דו האסט. איך וועל דיר העלפען נאר דאן, ווען איך וועל זעהן אז דו האסט שוין גארנישט, אז דו האסט שוין דעם לעצטען גראשען פערלארען.“

א צייט שפעטער האט אויסגעבראכען א פייער אין שטאדט און דער פייער האט דערגרייכט ביז צו דער קראם, וואו דעם גביר׳ס זוהן האט געהאט זיין ביסעל סחורה. זיינע געקומען גוטע פריינד און האבען געוואלט ראטעווען זיין קרעמעל, האט זיי דער זוהן געזאגט: „איך בעט אייך, לאזט צורוה די קרעמעל — זאל עס ברענען. פאר מיר איז בעסער, אז איך זאל זיין א גאנצער ארימאן און מיין

פֿאָטער זאָל מיר וועלען העלפען, איידער איך זאָל זיין א האלבער ארימאן און זיך דארפען פלאגען."

נ מ ש ל

עס איז בעסער צו העלפען א מענשען, אז ער זאָל ניט פאלען, איידער איהם צו העלפען אויפשטעהן נאכדעם ווי ער־פאלט שוין.

3

אן אנדענקען פאר אַן אנדענקען

א געוויסער גביר פון א גרויסער שטאדט האט געהאט א טאכטער און ער האט פאר איהר געזוכט א חתן מיט אלע מעלות. האט ער אבער אזא בחור ניט געקענט געפינען, ביז עס האט זיך איהם געמאכט איינצושטעהן אין א דארף, און דארט ביי אן ארימען ישוב'ניק האט ער געפונען א בחור, א וואויל־געלעהרטער, א קלוגער און א שעהנער. קיין בעסערען איידים האט ער זיך גאר ניט געקענט ווינשען. איז דער גביר גלייך אוועקגעפאהרען, געבראכט זיין פרוי און זיין טאכטער און דער חתן איז זיי ביידען זעהר שטארק גע־פעלען געווארען. דער גביר איז געווען אזוי פערקאכט אין דעם שדוך, דאס ער האט געוואלט אז מען זאָל גלייך אויפ'ן ארט אבשרייבען תנאים, און גלייך נאכדעם אבשפיעלען די חתונה.

האט דער ישוב'ניק גע'טענה'ט: „איהר דארפט דאך מיר צום וויינינגסטען געבען צייט, איך זאָל קענען אנגרייטען א חתונה מאהלצייט, ווי עס פאסט זיך פאר אייער כבוד. און יעצט האב איך ביי מיר אין הויז כמעט גארנישט אויסער גראבע שווארץ ברויט און זויערמילך."

„עס מאכט ניט,“ האט דער גביר געענטפערט. „דיין בחור געפעלט אונז אלעמען אזוי, דאס דיין שווארץ ברויט מיט דיין זויערמילך וועלען אונז שמעקען אזוי ווי די טייערסטע געריבֶטען. לאמיר מיט מזל מאכען די חתונה.“

דער גביר האט ארויסגענומען פון זיינע רייזע־זעק טייערע קליידער, העמדער און שיך, וואס ער האט געבראכט פאר'ן חתן. ער האט געהייסען זיין דיענער, וועלכען ער האט מיטגעבראכט, אז ער זאל פון דעם חתן ארונטערנעהמען די אלטע קליידער און איהם אנטאהן די נייע. און טאקע יענעם אָווענד האט מען געשטעלט די חופה.

נאָך דער חופה האט דער גביר געהייסען זיין משרת, אז ער זאל נעהמען דעם חתן'ס אלטע קליידער, וואס ער האט אויסגעטאהן, און דאס פערפאקען אין א פעקעל און מיטנעהמען אהיים. און כאטש דער גביר האט דאס געזאגט זעהר שטיל, בסוד, איז דאך דער חתן דערגאנגען פון דעם. בעת דעם חופה־מאהלצייט, ווען אלע זיינען געזעסען און געגעסען דעם גראבען דארפישען ברויט, האט דער חתן זיך אבגע'גנב'עט פון טיש, גענומען א שטיקעל פון דעם גראבען שווארץ ברויט און אריינגעלייגט אין א קעשענע פון זיינע אלטע קליידער, וועלכע זיין שווער'ס משרת האט געהאט פערפאקט אויף מיטצונעהמען אהיים.

דער שווער, האט פערשטעהט זיך, פון דעם ניט געוואוסט.

ווען דער גביר מיט זיין משפחה און מיט זיין איידים זיינען געקומען אהיים, האט דער גביר געהייסען דעם משרת, אז ער זאל דעם פעקעל אלטע קליידער בעהאלטען און פערשליסען.

א צייט שפעטער, ווען דער איידים האט זיך צואווערטעלט מיט'ן שווער און האט איהם מעיז פנים געווען, האט דער שווער געהייסען דעם משרת ארויסנעהמען דעם פעקעל אלטע קליידער, און דער שווער האט דעם פעקעל געעפענט

פאר זיין איידים אין די אויגען, אום איהם צו דערמאנען ווי ער האט געלעבט ביי זיין טאטען . . . אבער בעת דער שווער האט אויפגעוויקעלט די אלטע האלב־צוריסענע קליי־דער, איז פון קעשענע ארויסגעפאלען א שטיק איינגעדארטע דארפישע ווארץ ברויט. און דער איידים האט געזאגט:

„עס איז טאקע אמת, אז ביי מיין טאטען פלעג איך ארומגעהן אין שמאטעס, אבער זעה ווי דו האסט זיך געאיילט מיך צו קריגען פאר אן איידים, אז ביי דיר איז רעכט געווען צו מאכען א חתונה־מאהלצייט אויף שווארץ ברויט! מעג איך טאקע זיך גרויס האלטען געגען דיר."

נמשל

פסך צום סדר האט אונז דער אייבערשטער געהייסען עסען מרור אלס אנדענקען ווי ביטער עס איז אונז געווען ביי פרעה'ן. און חרוסת האט ער אונז געהייסען עסען, מיר זאלען געדענקען, אז מיר זיינען געווען קנעכט אין מצרים און האבען דארט געקנעט ציעגעל. און דאס אלץ אום מיר זאלען זיך ניט גרויס האלטען און ניט פערגעסען אונזער אמאליגען געמיינעם שטאנד. אבער צום זעלבען סדר עסען מיר אויך מצה, און די מצה צייגט ווי שטארק דער רבונו של עולם האט זיך געאיילט אונז צו האבען אלס זיינע פרייע קינדער, דאס ער האט ניט געוואלט ווארטען ביז אונזער טייג וועט איינזייערען און מיר האבען געמוזט ארויס פון מצרים מיט טרוקענע מצה — „לחם עוני" . . .

4
אַ קלוגע עצה

אַ איד אַן עושר איז געוואָרען אַן אַלמן. געוועהנליך האָט מען איהם גענומעןריידען פיינע שדוכים מיט רייכע אַלמנות און מיט מיידלעך פון רייכע עלטערען. אָבער דער אַלמן האָט זיך בערעכענט, אַז ער וועט בעסער חתונה האָבען מיט איינע פון די מיידלעך וואָס האָבען געדיענט ביי איהם אין הויז, וועלכע איז שוין געוואוינט צו איהם און זיינע קליינע קינדער. איידער ער איז מיט איהר געגאַנגען צו דער חופה האָט ער צו איהר געזאָגט:

„זאָלסט ניט מיינען, אַז מיט דעם וואָס איך האָב דיך אויסגעקליבען פון אַלע מיינע דיענסטען און האָב דיך געמאַכט פאַר אַ באַלעבאָסטע איבער זיי, זיינען דיינע פפליכטען געוואָרען לייכטער. ניין, דיינע פפליכטען זיינען געוואָרען פיעל גרעסער און מעהר אין צאָהל. ווען דו ביזט געווען אַ דיענסט האָסטו געהאַט בלויז איין אַרבייט צו בעזאָרגען, אַזוי ווי יעדע דיענסט האָט איהר טייל הויז אַרבייט. די קאָכט, די צווייטע האַלט די הויז אין אָרדנונג, אַ דריטע פאַסט־אויף אויף איין קינד, אַ פערטע אויף אַן אַנדער קינד, און אַזוי ווייטער. אָבער ווי נאָר דו וועסט אַ באַלעבאָסטע האָסטו צו זאָרגען פאַר די גאַנצע הויז־אַרבייט און פאַר די אויפפאַסונג פון אַלע קינדער. און וואָס יעדע דיענסט וועט פערפעהלען צו טאָהן וועל איך דאָס מאָנען פון דיר. וועסטו דאָך פרעגען, וואָס פאַר אַ גליק איז דאָס צו זיין אַ באַלעבאָסטע? דאַרויף וועל איך דיר אַזוי ענטפערען: אַזוי לאַנג ווי דו וועסט זיך האַלטען קליין אין דיינע אויגען און וועסט אָבהיטען דיינע פפליכטען, וועל איך פערגעסען, אַז דו ביזט

געוועז מיין דיענסט און מיין רעספעקט פאר דיר וועט וואקסען פון טאג צו טאג, אבער ווען דו וועסט ניט ווען אבהיטען דיינע פפליכטען און וועסט זיך נעהמען האלטען גרויס, וועל איך אימער גערענקען, אז דו ביזט געוועזן א דיענסט."

נמשל

אז אריםאן האט בלויז איין פפליכט, צו געבען זיין ווייב און קינדער א שטיקעל ברויט. ווען ער ווערט אבער רייך ווערען זיינע פפליכטען זעהר גרויס, ער מוז שוין געבען צדקה פאר פערשידענע צוועקען. אבער אויב ער נעהמט זיך האלטען גרויס און טוהט ניט זיינע פפליכטען, דערמאנט מען איהם אז ער איז געוועזן אן אריםאן, א דלפון.

5

אבקומען מיט רייך

צו א פאטער, וועלכער איז געוועזן אן אריםאן, איז גע־קומען צו גאסט א זוהן, וועלכער איז געוועזן פעררייזט אין א ווייטער לאנד און האט איהם א לאנגע צייט ניט געזעהן. דער פאטער האט מיט דעם זוהן זיך שטארק געפרעהט און האט איהם געגומען ארומפרעגען וועגען זיין געזונד. איינמאל און א צווייטען מאל האט ער איהם געפרעגט וואס ער מאכט און ווי האט ער געלעבט די גאנצע צייט, וואס ער איז געוועזן אויף דער רייזע. און נאכדעם ווי דער זוהן האט געענט־פערט אויף די פראגען, האט איהם דער פאטער געפרעגט די זעלבע פראגען א דריטען און א פערטען מאל. האט דער זוהן ווידער געענטפערט. אבער ווען דער פאטער האט די זעלבע פראגען געפרעגט שוין צום פינפטען מאל, האט דער

זוהן זיך מעהר ניט געקענט איינהאַלטען און האָט אויס־פּערופען:

„אָבער, טאַטע, צו וואָס פרעגסטו מיך ווידער וועגען מיין געזונד? איך האָב דיר דאָך שוין געענטפערט.“

„פערשטעהסטו מיך אַזוי, מיין ליעבער זוהן,“ האָט דער פאָטער געענטפערט: „דו ביזט ביי מיר אַ זעהר ליעבער גאַסט, אָבער איך בין אַ גרויסער אָרימאַן און קען דיך ריכטיג ניט אויפנעהמען. בעדאַרפט האָב איך פאַר דיר גרייטען אַ טיש מיט אַלע גוטע זאַכען, מיט אַלערליי געשמאַקע מאכלים, אָבער אַזוי ווי דאָס קען איך דיר ניט געבען, ציינ איך דיר אַרויס מיין ליעבשאַפט דורך רייד.“

נ מ ש ל

אַזוי איז אויך מיט אונז אידען. מיר קענען מעהר קיין קרבנות ניט ברענגען פאַר דעם אייבערשטען, קומען מיר אָב מיט דאַווענען, מיט לויבען דעם אייבערשטען און מיט „אמירת הקרבנות“.

6

כאָטש איין מעלה

אַ גאַסט איז איינגעשטאַנען אין דער הויז פון אַ שעהנעם אידען, וועלכער איז געווען אַ גרויסער למדן, אַ קענער, אַ מושלם מיט אַלע מעלות, און דערצו אַ גוטער, אַן איידעלער מענש. און דער בעל־הבית האָט געהאַט זעהר טייערע משקה, וויין און ליקערים מכל המינים. דער גאַסט האָט געטרונקען, אַריבער־געכאַפּט די מאָס, און אַז ער האָט זיך איינגע'שיכור'ט האָט ער אָנגעזידעלט דעם בעל־הבית און איהם בעליידיגט פאַר די אַנדערע געסט.

אויף מארגען איז דער גאסט געקומען צום בעל־הבית איהם בעטען, אז ער זאל איהם מוחל זיין. „איך בין ניט שולדיג," האט דער גאסט זיך פערענטפערט, „דו האסט אזעל־כע טייערע משקה, האט זיך מיר פון דעם דער קאפ פער־דרעהט און איך האב ניט געוואוסט וואס איך האב גערעדט."

ווען דער בעל־הבית האט געהערט דיזע רייד, איז אנ־שטאט איהם מוחל צו זיין, איז ער נאך מעהר בייז געווארען. „הער צו," האט דער בעל־הבית געזאגט, „נעכטען, אז דו האסט מיך בעליידיגט, האב איך דיר פערשוויגען דיינע זידלערייי און גראבע רייד, דען איך האב זיך געטראכט, אז אויף דיר דארף מען קיין פעראיבעל ניט האבען, ווייל דו ביזט א גראבער יונג, ווייסטו ניט ווי אבצושעצען מיך און מיינע מעלות. אבער היינט, אז איך הער פון דיר אז דו ביזט אזא מבין אויף שנאפס און דו לויבסט אזוי מיין משקה, האסטו דאך יא געזעהן א מעלה אין מיר, האסטו כאטש פאר דער איינער מעלה געדארפט האבען דרך ארץ פאר מיר."

נמשל

אזוי טענה'ט דער אייבערשטער צו די רשעים: „מילא, אז איהר קענט ניט פערשטעהן מיין גרויסקייט, וואס איך האב בעשאפען די וועלט מיט די הימלען און די שטערען, און איהר ווילט ניט גלויבען אין דעם גן־עדן, וואס איך האב אנגעגרייט פאר די צדיקים אויף יענער וועלט, קען איך אייך מוחל זיין, ווייל איהר זייט פראסטע מענשען, גראבע יונגען, וואס קענען ניט בעגרייפען אזעלכע הויכע זאכען. אבער אזוי ווי אין עולם הזה גלויבט איהר דאך יא, און דער עולם הזה וואס איך האב בעשאפען געפעלט אייך, האט איהר דאך פאר דעם עולם הזה אליין געדארפט האבען פאר מיר א ביסעל אכטונג."

7

אלעמעס גלייכען

אין א שטעדטעל האט מען געוואלט אויפנעהמען א מגיד. איז דארט געווען איינער, א גרויסער גביר, וואס איז געווען אויך א גרויסער למדן, און האט געהאט א שארפען מויל, און האט געקענט שעהן ריידען. האט דער גביר גע־זאגט צו זיינע שטאדטלייט: „צו וואס זאלט איהר אויסגעבען שטאדטישע געלד אויף א פרעמדען מענשען? איך וועל ביי אייך זיין א מגיד, גאנץ אומזיסט.“

די שטאדטלייט האבען איינגעוויליגט, און דער גביר פלעגט פאר זיי יעדען שבת האלטען א דרשה פול מיט מוסר, און זיי געהייסען זיין פרום, עהרליך, האנדלען ארענטליך, ניט זאגען קיין ליגען, ניט האבען קיין פאלשע וואג און מאס, און דאס גלייכען.

אבער ניט אויף אלעמען האבען די מוסר־רייד פון דעם רייכען מגיד געהאט א ווירקונג. די ארימערע בעלי־בתים, די קליינע קרעמער, האבען געזאגט: „איהם איז גוט צו זאגען מוסר. איהם איז לייכט צו זאגען, אז מיר זאלען האנדלען ארענטליך, מיט א ריכטיגער מאס און א ריכטיגע וואג. ער איז זעהר רייך, זיינע געשעפטען געהען גוט און ער קען בעהויפטען צו זיין עהרליך ווי א מלאך.“

זעהענדיג אז זיין מוסר העלפט ניט, האט דער גביר אליין זיך אבגעזאגט פון די מגידות און האט געהייסען מען זאל די מגידות איבערגעבען צו אן ארימען מלמד, וואס איז געווען אין דער זעלבער שטעדטעל.

דער ארימער מלמד האט דאן אנגעהויבען צו זאגען כמעט די זעלבע מוסר־רייד יעדען שבת אין שוהל. אבער

ער האָט אויך ווייניג אויסגעפיהרט. די גרויסע סוחרים, די רייכערע בעלי־בתים האָבען גע'טענה'ט:

„איהם איז לייכט צו זאָגען מיר זאָלען ניט זאָגען אַ ליגען, האַנדלען מיט עהרליכע וואָג און עהרליכע מאָס. ער איז דאָך אַן אָרימער מלמד, וואָס האָט ניט מעהר ווי זיין קנעלונג. ווען ער וואָלט אָבער געווען אַ געשעפטס־מאַן, אַ סוחר, און האָבען אַ גרויסע הוצאה, מיט דאגות און קאָפּ־דרעהעניש, אַזוי ווי מיר, וואָלט עס ניט געווען בעסער פון אונז."

און אַז מען האָט געזעהן, אַז דער אָרימער מגיד העלפט אויך ניט, האָט מען איהם אָראָבגעזעצט און מען האָט אויס־געקליבען אויף זיין אָרט איינעם, וואָס איז אַמאָל געווען אַ גרויסער גביר, און שפּעטער איז ער געוואָרען אַ יורד, אַן אָרימאַן. האָט מען שוין צו זיין מוסר זיך צוגעהערט, ווייל ער האָט שוין געהערט אי צו די רייכע, אי צו די אָרימע.

נמשל

די תורה האָט געזאָגט: „הוכח תוכיח את עמיתך" — שטראָפען קענסטו דיין גלייכען, עס הייסט: בלויז דיין איינגענעם קלאַס מענשען קענסטו זאָגען מוסר.

8

די נאַרען קומט אַ שטראָף

אַ שווינדלער האָט זיך אַמאָל פערשטעלט אין רבני'שע קליידער מיט אַ שטריימעל און איז געקומען אין אַ שטעדטעל און האָט געזאָגט, אַז ער איז דער בעריהמטער גאון פון יענער און יענער שטאָדט. דער שווינדלער האָט געשפּיעלט זיין ראָלע זעהר קונציג, איז אַרומגעגאַנגען אין טלית ותפילין,

האט ניט ארויסגעלאזען א ספר פון האנד און גערעדט האט ער גאנץ ווייניג. עס פערשטעהט זיך, אז מען האט איהם נעגלויבט און אבגעגעבען גרויס כבוד. און ווען דער אמת'ער גאון האט געהערט פון דעם גרויסען כבוד, וואס מען האט אבגעגעבען דעם שווינדלער, האט עס איהם געפרעהט, אזוי ווי מען וואלט דעם כבוד אבגעגעבען צו איהם אליין.

א צייט שפעטער האט זיך אין אן אנדער שטעדטעל בעוויזען אן אנדער שווינדלער, וואס האט אנגעגעבען אז ער איז דער בעריהמטער גאון. דיזער שווינדלער איז געווען א גראבער יונג, וואס האט געהאלטען כסדר אין פרעסען און זויפען, איז געווען אנגעטאהן ווי א קאמעדיאנט און האט זיך אויפגעפיהרט ווי א באד־יונג. אבער אז ער האט גע־זאגט, אז ער איז דער בעריהמטער גאון, האט מען איהם אבגעגעבען גרויס כבוד און מען האט איהם פשוט אויף די הענד ארומגעטראגען.

ווען דער גאון האט געהערט פון דעם כבוד, וואס מען האט דעם גראבען יונג אנגעטאהן, האט עס איהם שוין פער־דראסען און ער איז געווארען בייז אויף די בעלי־בתים פון יענער שטעדטעל, דען ווי קענען דאס מענשען זיין אזעלכע נאראנים און גלויבען אזא גראבען יונג, אז אויסוואורף, אז ער איז דער גרויסער גאון?

נמשל

אזוי לאנג ווי מענשען האבען געדיענט צו דער זון, די לבנה און די שטערען, וואס זיינען געטליכע זאכען, האט דער אייבערשטער ניט געקענט זיין בייז אויף די מענשען. אבער אז די מענשען האבען אנגעהויבען צו דיענען געטצען, וואס זיי אליין האבען געמאכט פון שטיינער און האלץ, האט עס איהם, כביכול, שוין פערדראסען.

9
אַ שוטה בלייבט אַ שוטה

אַ מלך, וואָס האָט געקיניגט איבער אַ גרויסער מדינה, האָט געהאַט אַן איינציגען זוהן, וועלכער איז געווען אַ גרויסער נאַר און מיט אַ פערשטאָפּטען קאָפּ. האָט זיך דער מלך שטאַרק גענומען צום האַרצען און האָט זיך געטראַכט: וואָס וועט זיין נאָך מיין טויט? ווי לאָזט מען איבער די מלוכה אין די הענד פון אַזאַ נאַר, אַ שוטה, וואָס איז דערצו זעהר אונוויסענד, ווייס גאַרנישט און קען גאַרנישט. האָט ער זיך בעראַטהען מיט זיינע מיניסטאָרען און זיי האָבען דעם מלך געזאָגט, אַז אין אַ געוויסען אָרט אין אַן אַנדער מדינה איז דאָ אַ גרויסער אוניווערזיטעט, וואָס האָט די בעסטע לעהרער, און דאָרט וועט דער יורש עצר לערנען, ווערען געבילדעט, און קענען אַלעס וואָס אַ קעניג פון אַ גרויסער און רייכער מדינה דאַרף קענען.

דער מלך האָט ניט לאַנג געוואַרט און האָט אַבגעשיקט זיין זוהן נאָך יענעם אוניווערזיטעט און האָט איהם אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל דאָרט בלייבען ביז ער וועט ווערען אַ פאָלקאָמען געבילדעטער מענש.

דער בן מלך איז דאָרט אַבגעווען עטליכע יאָהר און האָט טאַקע אַ סך געלערנט, און אַז ער האָט זיך שוין גענוג אָנגעלערנט, האָט ער גענומען שרייבען צום פאָטער איין בריעף נאָך דעם אַנדערען, בזה הלשון: „מיין פאָטער קעניג! איך האָב שוין אויסגעלערנט אַלע חכמות, און אַזוי ווי איך האָב שוין ניט וואָס מעהר צו לערנען, וויל איך אַז דו זאָלסט מיך שוין נעהמען אהיים."

ווען דער פאָטער האָט בעקומען עטליכע בריעף אַזעלכע,

האט ער געגלויבט, אז ער קען שוין ברייננען דעם יורש עצר אהיים. האט ער געשיקט נאך איהם א פאר פון זיינע מי־ניסטארען מיט א גאנצע סוויטע דיענער, און זיי האבען דעם יורש עצר געבראכט אהיים.

צוליעב דער גרויסער שמחה, וואס זיין זוהן איז צוריק־געקומען א פאלקאמענער מענש מיט גרויס בילדונג, האט דער קעניג געמאכט א גרויסע סעודה פאר אלע זיינע מיניס־טארען, ראטהגעבער, גענעראלען און אלע גרויסע לייט פון זיין מדינה. אלע האבען זיך געפרעהט מיט דעם גאסט, און ווען דער עולם איז געווארען פרעהליך פון דעם גוטען וויין, איז איינעם פון די מיניסטארען איינגעפאלען צו פערהערען דעם יורש עצר וועגען די חכמות, וואס ער האט געלערנט אין דעם אוניווערזיטעט. האט ער איהם צוערשט געפרעגט: „זאג מיר, וואס האסטו דארט אזוינס געלערנט?" האט איהם דער יורש עצר גענומען אויסרעכענען די חכמות, וואס ער האט געלערנט: אלגעברא, געאמעטריע, אסטראנאמיע, מא־טהעמאטיק און נאך חכמות. דער מיניסטער קעהרט זיך אב אן א זייט, נעהמט ארונטער ביי זיך פון פינגער א רינג און לייגט עס אריין צו זיך אין פויסט, און זאגט צום יורש עצר: „א נו, טרעף וואס איך האב אין האנד?"

דער יורש עצר האט בעטראכט דעם צוגעמאכטען פויסט און האט געענטפערט: „לויט די וויסענשאפטען, וואס איך האב געלערנט, קומט אויס, אז דו האסט אין דיין האנד א זאך, וואס איז קיילעכדיג און מיט א לאך אין מיטען."

דער מיניסטער האט זיך שטארק געוואונדערט אויף דעם ענטפער. דאס האט געצייגט, אז דער יורש עצר איז טאקע א גרויסער קענער. אבער דער מיניסטער האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און האט ווייטער געפרעגט:

„דאך וואלטען מיר אלע געוואלט, אז אונזער טייערער יורש עצר זאל אונז זאגען אקוראט, וואס דאס איז די קיי־לעכדיגע זאך מיט'ן לאך, וואס איך האלט אין האנד."

„איך וועל אייך זאגען," האט דער יורש עצר געענט־פערט: „לויט די וויסענשאפטען קען איך אייך ניט זאגען מעהר ווי איך האב אייך שוין געזאגט. אבער נאך מיין איינענעם שכל קען איך זיך פארשטעלען, אז דאס מוז זיין א מיהלשטיין."

נ מ ש ל

א נאר קען זיין געבילדעט, אבער ער בלייבט דאך א נאר.

-10-

אַן אָרימאַן׳ס שכל

ביי א מלך איז שטארק קראנק געווארען זיין זוהן. האט ער צוזאמענגערופען די גרעסטע דאקטוירים פון זיין לאנד. די דאקטוירים האבען פרובירט פערשידענע רפואות, אבער זיי האבען דעם פרינץ ניט געקענט געזונד מאכען. ווען דער קעניג האט געזעהן, אז די גרויסע דאקטוירים העלפען ניט, האט ער געלאזט אויסרופען אין גאנצען לאנד, אז ווער עס דענקט אז ער קען היילען דעם פרינץ זאל ער זיך מעלדען אין קעניג׳ס הויף.

האט זיך אין דעם לאנד געפונען א דאקטאר, וועלכער האט געוואוינט אין אן אנדער שטעדטעל, אבער ווייל ער איז געווען ארים האט ער ניט געהאט קיין נאמען און קיינער האט פון איהם ניט געהאלטען. איז ער געקומען צום קעניג און האט געזאגט, אז ער וויל זעהן דעם קראנקען פרינץ. גלייך ווי דער דאקטאר האט א ביסעל בעטראכט דעם פרינץ האט ער פערשטאנען זיין קראנקהייט און האט שוין געוואוסט מיט וואס מען קען איהם היילען, און אז די רפואה איז אז

איינפאכע, וועלכע מען קען אויסקאכען פון פערשידענע גראזען, וואס וואקסען אין פעלד.

דאך, האט דער ארימער דאקטאר מורא געהאט צו זאגען וואס די רפואה איז, ווייל דערביי זיינען געזעסען די גרעסטע דאקטוירים פון לאנד און ער האט געוואוסט, אז ווי נאר ער וועט זיי זאגען זיין רעצעפט, וועלען זיי איהם אויסלאכען און איהם מאכען פאר א נאר. האט ער זיך געקליגט און אזוי געזאגט:

„לויט מיין ארימען פערשטאנד קומט אויס, אז מען קען דעם פרינץ קורירען מיט געוויסע גראזען, וועלכע זיינען זעהר לייכט צו קריגען, אבער אזוי ווי איך בין קיין גרויסער דאקטאר, ווייס איך ניט, אויב איך וועל זיין אימשטאנד דעם רעצעפט צוריכטען ווי עס דארף צו זיין. דארום וועל איך פארלייגען מיין רעצעפט פאר די גרויסע דאקטוירים און זיי זאלען עס צוריכטען לויט זייער קענטנים."

די גרויסע דאקטוירים האבען זיך געלאזט אונטער־קויפען מיט דער חניפה און זיי האבען אנגענומען די עצה פון דעם אונבעוואוסטען דאקטאר, און דער פרינץ איז גע־זונד געווארען.

נ מ ש ל

חכמת המסכן בזויה, אבער אז דער ארימאן האט א ביסעל טאקט צו זיין חכמה, דאן מוז עס ווערען געאכטעט.

11
משנה מקום — משנה מזל

צוויי אָרימע ישיבה בחורים זיינען געגאַנגען אין וועג אַהיים, אויף יום־טוב. איז זיי אויסגעקומען זיך אָבצו־שטעלען ערגעץ אין אַ דאָרף, איבער נאַכט. עס איז געווען פאַר פסח און דער וועטער איז נאָך געווען קאַלט. זיינען זיי אַריינגעקומען אין אַ קרעטשמע, קאַלטע און הונגעריגע, און זיי האָבען דאָרט געטראָפען עטליכע אָפיצערען, וואָס האָבען געגעסען, געטרונקען און געהוליעט.

„עסען האָב איך אייך ניט וואָס צו געבען," האָט דער קרעטשמער געזאָגט צו די אָרימע בחורים. „די אָפיצערען האָבען אַלעס אויפגעפרעסען, ניט איבערגעלאָזען אַפילו אַ שטיקעל שוואַרץ ברויט. אָבער אויב איהר ווילט דאָ איבער־נעכטיגען, קענט איהר שלאָפען אין קיך."

זיינען די צוויי ישיבה בחורים אַריין אין קיך. איינער האָט זיך געלייגט אויף דער ליזשאַנקע, ביים אויווען, און דער אַנדערער אויף אַ האַרטער קאַלטער באַנק.

די אָפיצערען האָבען דאָרט, אין דעם גרויסען שענק, געהאַלטען אין איין טאַנצען, און צוויי פון זיי האָבען טאַנ־צענדיג זיך אַריינגעדרעהט אין קיך אַריין. ווען זיי האָבען דאָרט, אויף דער באַנק, געזעהן איינעם ליגען, האָבען זיי געוואָלט מאַכען מיט איהם אַ ביסעל שפּאַס. זיי האָבען זיך נעבען איהם אַוועקגעשטעלט, געגעבען אַ שפּרונג און אַ פּאַטש יענעם אין די פּלייצעס, אַ שפּרונג און אַ זעץ, אַ שפּרונג און אַ בוכצע. דער ישיבה בחור האָט מורא געהאַט צו זאָגען אַ וואָרט, טאָמער וועט ער ערגער מאַכען. אַזוי האָבען די אָפיצערען געאַרבייט ביי אַ צעהן מינוטען. נאָכ־

דעם האָט דער ישיבה בחור געהערט ווי זיי זאָגען: „לאָמיר רופען די אַנדערע, זאָלען זיי אויך האָבען אַ ביסעל שפּאַס.“ און זיי זיינען אַרויסגעגאַנגען פון קיך.

דער ישיבה בחור, וואָס איז געלעגען אויפ׳ן באַנק, האָט זיך שנעל אויפגעהויבען. ער האָט געטראַכט פון „משנה מקום משנה מזל“ און איז צוגעגאַנגען צו זיין חבר, וואָס איז געשמאַק געשלאָפען אויף דער „ליזשאַנקע“, איהם אויפ־געוועקט און געזאָגט: „דו האָסט זיך שוין גענוג אָנגע־וואַרמט. יעצט לאָז מיך ליגען אַ ביסעל אויף דער ליזשאַנקע און דו געה לייג זיך אויף דער באַנק.“

יענער האָט געפאָלגט, און פאַר איין וועג האָט ער מיט־גענומען אַ טעפּעלע וואַרעניקעס, וואָס ער האָט געפונען ביי זיין געלעגער און האָט שוין האַלב אויפגעגעסען. אַט אַזוי האָבען זיי זיך געביטען, און דער וואָס איז פריהער געלעגען אויף דער באַנק, איז יעצט געלעגען אויף דער וואַרימער לי־זשאַנקע. אָבער ער האָט ניט געקענט פערגעסען דעם טעפּעל וואַרעניקעס, וואָס יענער האָט מיטגענומען. ער האָט זיך דאַך געטראַכט: „וואַרט, ברודערל, באַלד וועסטו פאַרזוכען אַ בעסערען טעם פון וואַרעניקעס.“

די אַפּיצערען זיינען באַלד אַריין, דיזען מאָל זאַלבע זעקס. איינער פון די פריהעדדיגע צוויי האָט זיי צוגע־פיהרט צו דער באַנק און זיי געצייגט וואָס צו טאָהן. רופט זיך אָב דער אַנדערער: „זאָלען מיר אַלץ פּאַטשען דעם זעלבען? עס איז ניט רעכט. לאָמיר בעסער יעצט פּאַטשען דעם, וואָס ליגט אויף דער ליזשאַנקע.“ און אַזוי האָבען זיי געטאָהן.

נ מ ש ל

ניט יעדען מאָל וואָס מען איז משנה מקום איז מען משנה מזל. אַמאָל איז מען משנה אויף אַן ערגערען מזל.

12
די גרויסשטאָרטיגע

צוויי יונגע לייט, ברידער, האָבען זייער גאַנצען לעבען פעדבראכט אין שטאָדט, צווישען שטיינערנע מויערען, און זיי האָבען קיינמאָל ניט געזעהן קיין פעלד אָדער פאַרם. איינ־מאָל זיינען זיי ביידע אוועק אויף א צייט צו זיצען אין דאָרף. האָבען זיי דאָרט געזעהן ווי א פויער אַקערט די ערד. קוקען זיי און וואונדערען זיך: צו וואָס ער גראָבט אויף די ערד און מאכט אין איהר גריבער. זיי האָבען ניט געקענט פארשטעהן צו וואָס א מענש נעהמט א שעהנעם, גלייכען אָרט, וואָס איז בעדעקט מיט גרינעם גראָז, און צו־גראָבט עס. שפּעטער האָבען זיי געזעהן ווי דער פויער נעהמט קערנער פון קאָרן אָדער פון ווייץ און צוואווארפט עס איבער די גריבער, אָדער בייטען. האָט זיך זיי אויס־געדאכט, אז דער פויער איז ניט ביים זינען. א מענש נעהמט נוטיגע שפּייז און בעגראָבט עס אין דער ערד.

„די דאָרף געפעלט מיר ניט,“ האָט איינער פון די צוויי יונגע לייט געזאָגט. „עפּעס וואוינען דאָ מאָדנע מענשען.“ און ער איז אוועקגעפאָהרען צוריק נאָך דער גרויסער שטאָדט.

דער צווייטער, וואָס איז פערבליבען אין דאָרף, האָט אין עטליכע וואָכען ארום געזעהן ווי די פעלד איז ווידער בעוואקסען געוואָרען מיט גרינס, נאָך שעהנער ווי פריהער. דאָס איז איהם געפעלען געוואָרען. האָט ער גלייך געשריבען צו זיין ברודער אין דער גרויסער שטאָדט, אז ער זאָל קומען זעהן דעם גרויסען וואונדער. דער ברודער איז געקומען און עס איז איהם אויך געפעלען געוואָרען. עס איז אריבער נאָך א צייט און פון די גראָזען זיינען געוואָרען זעהר שעהנע

זאנגען. יעצט האבען די ברידער פערשטאנען דעם גאנצען צוועק פון דעם פויער'ס ארבייט, פון זיין אקערען די ערד און פון זיין ווארפען די קערנער.

ווען די זאנגען זיינען שוין געווארען צייטיג, איז דער פויער ארויס מיט א סערפ און א שנייד־מעסער און האט גענומען אראבשניידען די זאנגען פון פעלד. דער אונגע־דולדיגער ברודער האט אויסגערופען: „דער פויער איז דאך ניט ביים זינען! ער האט אזוי שווער געארבייט אום די שעהנע זאנגען ארויסצובריינגען און יעצט שניידט ער זיי אב מיט זיינע אייגענע הענד און מאכט א תל פון דעם גאנצען פעלד! איך פאהר צוריק אין שטאדט!"

דער אנדערער ברודער, דער געדולדיגער, איז פערבליבען. ער האט געזעהן ווי דער פויער האט די זאנגען געבראכט אין שייער. דארט האט ער פון די זאנגען אויסגעקלאפט די תבואה, און ער האט געהאט הונדערט מאל אזוי פיעל קער־נער ווי ער האט פערזייהט. יעצט האט ער פערשטאנען די ארבייט און דעם צוועק פון דער ארבייט.

נ מ ש ל

מיר, מענשען, זעהן בלויז דעם אנפאנג פון דער ארבייט, וואס דער אייבערשטער טהוט אויף דער וועלט, און דארום קענען מיר ניט פערשטעהן דעם צוועק און דעם תכלית פון דער בעשאפונג און פון אלעם וואס טהוט זיך אויף דער וועלט.

13
צוויי עגונות

אין א שטאדט זיינען געווען צוויי ווייבער, וואס די מענער האבען זיי פערלאזען און זיינען אוועק זעהר ווייט. איינער איז אוועק, ווייל ער איז געווען א גרויסער ארימאן און האט ניט געהאט פון וואס צו לעבען אין זיין שטאדט, איז ער אוועק ערגעץ אנדערשוואו צו זוכען פרנסה. דער אנדערער איז געווען זעהר רייך, אבער ער איז אנטלאפען פון דער ווייב, ווייל זי איז געווען א גרויסע מרשעת און פלעגט בסדר אויף איהם שרייען, איהם שילטען און דערגעהן די יאהרען.

עס איז אוועק א צייט אוןביידע ווייבער האבען ניט געהערט פון זייערע מענער. יעדען מאל, אז עס פלעגט קומען אין שטאדט א סוחר פון א ווייטען געגענד, פלעגען די ביידע ווייבער ביי איהם פרעגען, טאמער האט ער געטראפען זייערע מענער, אדער געהערט פון זיי.

איינמאל איז געקומען א סוחר און ער האט אנגעזאגט די ביידע פרויען, אז זיי זאלען קומען צו איהם. אז זיי זיינען געקומען, האט ער זיי דערצעהלט, אז זייערע מענער געפינען זיך ביידע אין איין שטאדט און ביידע האבען איהם געגעבען בריעף פאר זייערע פרויען. און ווען די פרויען האבען געבעטען, אז ער זאל זיי אבגעבען די בריעף, האט דער סוחר געענטפערט: „יעצט קען איך אייך די בריעף ניט געבען, ווייל איך האב זיי ערגעץ פערפאקט אין איינעם פון מיינע קאסטענס סחורה און איך האב קיין צייט ניט צו זוכען. אבער אז איהר וועט קומען מארגען, וועל איך אייך די בריעף אבגעבען."

די רייכע פרוי איז אוועק אהיים א צופריעדענע, א פרעהליכע און האט ניט געזאגט דעם סוחר א ווארט. אבער די ארימע איז צו איהם צוגעשטאנען אזוי ווי פעך און האט ניט געוואלט אוועקגעהן, סיידען ער וועט איהר גלייך אפגעבען דעם בריעף.

„זאג מיר,“ האט דער סוחר געפרעגט די ארימע פרוי, „וואס האסטו זיך אזוי אנגעטשעפעט צו מיר? ווארום איז יענע פרוי אוועק א צופריעדענע און האט מיר גארנישט געזאגט?“

„עס איז א גרויסער אונטערשיעד פון מיר ביז יענער פרוי,“ האט די ארימע געענטפערט. „יענע איז רייך. איהר פעהלט קיין זאך ניט. איהר מאן האט זי איבערגעלאזט אין א שעהנער הויז און מיט א סך געלד. אלעס וואס איהר פעהלט איז איהר מאן. אוועק איז ער פון איהר, ניט ווייל איהם האט עפעס געפעהלט, נאר ווייל ער איז בייז געווארען אויף איהר. און יעצט, אז זי האט געהערט אז ער האט איהר געשיקט א בריעף, איז פאר איהר דאס גענוג. דאס איז שוין א סימן, אז ער איז שוין ניט מעהר בייז אויף איהר און ער קומט אין גיכען צוריק אהיים. אבער איך, ארימע, מיר איז ניט גענוג וואס מיין מאן דענקט פון מיר. איך וויל וויסען אויב ער האט שוין עפעס א שטיקעל פרנסה, אויב ער קען מיר שיקען כאטש אויף א שטיקעל טרוקען ברויט. אט דערפאר בין איך אזוי נייגעריג צו זעהן וואס ער שרייבט אין זיין בריעף.“

נ מ ש ל

ברויט קומט צוערשט, ליעבע נאך דעם.